

T.C
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULLARINDA ÇALIŞAN
ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN ARAŞTIRMA
ETİĞİNE İLİŞKİN BİLGİLERİ

Hatice DEMİR KÜRECİ

Hemşirelik Esasları Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA
2006

T.C
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULLARINDA ÇALIŞAN
ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN ARAŞTIRMA
ETİĞİNE İLİŞKİN BİLGİLERİ

Hatice DEMİR KÜRECI

Hemşirelik Esasları Programı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

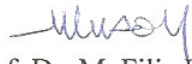
TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr. Mehlika Filiz ULUSOY

ANKARA
2006

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne:

Bu çalışma jürimiz tarafından Hemşirelik Esasları Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Fethiye Erdil
(Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu)

Danışman : Prof. Dr. M. Filiz ULUSOY
(Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu)

Üye : Prof. Dr. Hicran Çavuşoğlu
(Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu)

Üye : Prof. Dr. R. Selma Görgülü
(Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu)

Üye : Yard. Doç.Dr: Ayten Demir
(Ankara Üniversitesi Cebeci Sağlık Yüksekokulu)

ONAY:

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hakan Sedat ORER
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Sayın Prof. Dr. M. Filiz ULUSOY'a tez danışmanım olarak çalışmanın her aşamasındaki katkıları ve bu çalışmayı projelendirmesi,

Sayın Prof. Dr. R. Selma GÖRGÜLÜ'ye, Sayın Doç. Dr. Hülya UÇAR'a ve Sayın Doç. Dr. Leyla DİNÇ'e tez önerisinin Anabilim Dalı Kurulu'nda değerlendirilmesi aşamasındaki katkıları,

Sayın Yard. Doç. Dr. Ayten DEMİR'e araştırmanın istatistiksel değerlendirilmesi ve çalışmanın projelendirilmesinde yardımcı araştırmacı olarak yaptığı katkıları,

GATA Komutanlığı'na araştırmanın ön uygulaması için gerekli izni vermeleri,

Ege Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale, Atatürk Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokullarının Müdürlüklerine araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli izni vermeleri,

Yukarıda adı geçen yüksekokullardaki araştırma görevlilerinin tümüne araştırmaya katılmaları,

TÜBİTAK'a bu projeye destek vermeleri,

Babam Cemil DEMİR'e, annem Gülayşe DEMİR'e ve eşim Abdurrahman KÜRECI'ye maddi ve manevi destekleri nedeniyle içten teşekkürlerimi sunarım.

Hatice DEMİR KÜRECI

ÖZET

DEMİR KÜRECI, H., Hemşirelik Yüksekokullarında Çalışan Araştırma Görevlilerinin Araştırma Etiğine İlişkin Bilgileri, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Esasları Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006. Araştırma, hemşirelik yüksekokullarında çalışan araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilgilerinin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Hemşirelik araştırmalarının klinik alana doğru yönelmesi, hasta haklarının geçmişe nazaran daha etkin bir yaptırım gücüne sahip olması ve hemşirelik alanındaki sınırlı bilgi yükünün geliştirilmesinin zorunlu oluşu gibi nedenler hemşirelerin araştırmacı rolünü son derece önemli hale getirmektedir. Bu bağlamda araştırma görevlilerinin araştırma etiği konusunda da yeterli alt yapıya sahip olmaları gerekmektedir.

Araştırmada örneklem seçilmemiş, evren üzerinde çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında sekiz hemşirelik yüksekokulda görev yapan araştırma görevlileri oluşturmuş ve araştırmaya 191 kişi katılmıştır.

Araştırmanın verileri literatürden yararlanılarak oluşturulan soru formu aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Değerlendirmede, verilerin yüzdeleri alınmış ve uygun olanlara ki-kare testi yapılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; Araştırma görevlilerinin % 55.5'nin yurtiçinde yayımlanmış araştırması olduğu, % 15.7'sinin ise hem yurtiçinde hem de yurtdışında yayımlanmış araştırması olduğu belirlenmiştir. Araştırma görevlilerinin, % 76.9'unun araştırma etiğine ilişkin sorulardan 10-14 puan, % 9.3'ünün 15-18 puan aldığı saptanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Araştırma etiği, Araştırma Görevlisi, Hemşirelik.

Destekleyen Kurum: TÜBİTAK SBAG-HD-36 (105S144)

ABSTRACT

DEMİR KÜREÇİ, H., Knowledge of Research Assistants in the Schools of Nursing on the Research Ethics, Hacettepe University, Institute of Health Sciences, Fundamentals of Nursing Program, Master Thesis, Ankara, 2006.

This descriptive study was carried out to determine the knowledge of the research assistants in the Schools of Nursing on the research ethics. The investigative role of nurses has gradually become more important, as the nursing studies tend to involve the clinical field, and the patient rights have a more effective force of sanction compared to the past practices, while it is indispensable to improve the limited knowledge and information in the field of nursing, In this context, they should have an adequate background even on the research ethics.

This study used no sampling, but worked on the universe. The universe comprised of 191 research assistants in eight schools of nursing within the academic year of 2004-2005.

Data were collected through a questionnaire that was developed on the basis of literature sources. Computers were used for data evaluation. The data percentages were taken, while Chi-square test was applied in appropriate cases.

The results of this study revealed that 55.5% of the researches had studies published in Turkey, and 15.7% published studies both in Turkey and abroad. 76.9% and 9.3% of the research assistants earned 10-14 and 15-18 points from the questions on research ethics respectively.

A number of suggestions were made in line with the results obtained from this study.

Keywords: Research Ethics, Research Assistant, Nursing.

Supported by TÜBİTAK SBAG-HD-36 (105S144)

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR	x
TABLolar	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Nurnberg Kodu ve Helsinki Deklerasyonu	4
2.2. Tuskegee Frengi Çalışması, Willowbrook Çalışması ve Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi Çalışması	6
2.3. Tedavi Edici Olan ve Olmayan Araştırmalar	7
2.4. Yasal ve Etik Düzenlemeler	7
2.5. Araştırma Konusunun Seçimi	8
2.6. Araştırma Kurulu ve Etik Kurul	8
2.7. Karar Verme Yeteneği Zayıf Olan Bireyler	10
2.8. Bilgilendirilmiş Onam Alınması	10
2.9. Bilgilendirilmiş Onam Formunun İmzalanması	11
2.10. Bilgilendirilmiş Onamın Sözel Olarak Alınması	11
2.11. Özel Olarak Gözetilmesi Gereken Denekler	12
2.12. Soru Formuyla Yapılan Araştırmalarda Katılımın Gönüllüğü	12
2.13. Veri Toplama Aşamasında Özerkliğe Saygı İlkesi	12
2.14. Tezlerde Deneklerin Gizliliğinin Korunması	13
2.15. Deneğin Araştırmadan Olumsuz Yönde Etkilenmesi	13
2.16. Yalnızca Bilimsel Bilgiye Katkısı Olan Araştırma ve Yararlılık İlkesi	14
2.17. Bilimsel Dürüstlük ve Bilimsel Yanıltma	14
2.18. Bilimsel Araştırmaların Yayımlanmasının Önemi	15

2.19. Araştırma Makalesinin Yazarları	15
2.20. Değerler	15
3. BİREYLER ve YÖNTEM	17
3.1. Araştırmanın Şekli	17
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri	17
3.3. Araştırmanın Evreni	18
3.4. Verilerin Toplanması	19
3.4.1. Soru Formunun Hazırlanması	19
3.4.2.Soru Formunun Ön Uygulaması	19
3.4.3.Soru Formunun Uygulanması	20
3.4.4. Verilerin Değerlendirilmesi	20
4. BULGULAR	22
5. TARTIŞMA	36
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	47
6.1. Sonuçlar	47
6.2. Öneriler	49
KAYNAKLAR	50
ÖZGEÇMİŞ	
EKLER	
EK 1 (GATA Komutanlığı Araştırma İzin Yazısı)	
EK 2 (Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 3 (Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 4 (İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 5 (Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 6 (Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 7 (Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 8 (Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 9 (Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Araştırma İzin Yazısı)	
EK 10 (Soru Formu)	
EK TABLO 11 (Araştırma görevlilerinin araştırma etiği ile ilgili bilimsel etkinliklere katılma durumu ve gösterdikleri etkinlik türü)	

- EK TABLO 12 (Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumu ve katıldıkları araştırma türü)
- EK TABLO 13 (Araştırma görevlilerinin araştırma makalesi yayımlama durumu)
- EK TABLO 14 (Araştırma görevlilerinin –boş bırakılan cevap grubunun da ayrı olarak hesaplandığı- araştırma etiğine ilişkin soruları bilme ve başarı durumlarının dağılımı)
- EK TABLO 15 (Araştırma görevlilerinin mezun oldukları okula göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 16 (Araştırma görevlilerinin mezun oldukları yıla göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 17 (Araştırma görevlilerinin buldukları lisansüstü eğitim aşamasına göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 18 (Araştırma görevlilerinin işgal ettikleri kadroya göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 19 (Araştırma görevlilerinin lisans eğitiminde araştırma etiği konusunun işlenmesine göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 20 (Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitiminde araştırma etiği konusunun işlenmesine göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 21 (Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilimsel etkinliklere katılma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 22 (Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 23 (Araştırma görevlilerinin yayımlanmış araştırma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)
- EK TABLO 24 (Araştırma görevlilerinin çalışma yılına göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

SİMGELER VE KISALTMALAR

AÜHYO	Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
CÜHYO	Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
DEÜHYO	Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
EÜHYO	Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
GATA	Gülhane Askeri Tıp Akademisi
GÜHYO	Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
HÜHYO	Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
İÜFNHYO	İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu
MÜHYO	Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu

TABLolar

Tablo	Sayfa
3.1. Araştırma görevlilerinin okullara göre araştırmaya katılma durumları	19
4.1. Araştırma görevlilerinin tanıtıcı zellikleri	22
4.2. Araştırma görevlilerinin mezun oldukları okul ve yaşlarına göre işgal ettikleri kadronun dağılımı	25
4.3. Araştırma görevlilerinin araştırma makalesi yayımlama durumu	27
4.4. Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşaması, çalışma yılı, mezun oldukları okul ve yaşlarına göre yayımlanmış araştırma durumunun dağılımı	28
4.5. Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşamasına göre yayımlanmış yurt içi araştırma sayısının dağılımı	30
4.6. Araştırma Görevlilerinin Araştırma Etiğine İlişkin Sorulardan Aldıkları Puanların Dağılımı	31
4.7. Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin soruları bilme ve başarı durumlarının dağılımı	32
4.8. "Bilim bütün değerlerin en üstündeki değer değildir. Her şey bilimin emrinde olamaz" sözünün anlamına ilişkin yanıtların içeriği	35

1.GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

İnsanın olayları anlama merakı, onu ilk çağlarda soru sormaya ve yanıt aramaya yöneltmiştir. Bu itici güç bilimsel araştırmaların ve onun sonucunda da bilimin doğmasına ve gelişmesine yol açmıştır (1). Bu tarihsel gelişim sürecinde, yeni bilgiye erişebilmek için yürütölen araştırmaların günümüz anlayışı ile değerlendirildiklerinde etiğe uygun olmadıkları göröölür. Aslında tıpta deneyin ahlaki yönleri ilk defa Claude Bernard tarafından 1765 yılında ele alınmıştır (2). Bernard'dan sonra 1803 tarihinde Thomas Percival, "Tıp Etiği Kodları" adlı eseri yayımlamıştır (3). 19.yüzyıl boyunca Percival'ın tıp etiği Amerika'yı etkilemiş olmasına rağmen Amerika'da etik dışı denemeler devam etmiştir. İnsan deneklerin tıbbi araştırmalarda daha geniş kapsamlı bir şekilde kullanılması II. Dünya Savaşı sırasında olmuştur (2). Almanya, 1931 yılında araştırma etiği ile ilgili ilk kodu hazırlayan devlet olmasına rağmen Almanlar tarihte yaşanmış tıbbi denemelerin en korkuncu olan Nazi Tıp Deneylerini II. Dünya Savaşı sırasında yapmışlardır. Nazi toplama kamplarında yapılan insanlık dışı deneyler nedeniyle 1946-1947 yılları arasında kurulan Nürnberg Tıp Mahkemelerinde 23 kişi yargılanarak mahkum edilmiştir. Bu mahkemeler sonunda insan denekler üzerinde yapılan araştırmalara rehber olan Nürnberg Kodu geliştirilmiştir (4). Araştırmacılar Nürnberg Kodu'nu dikkate almamışlar ve insan üzerinde etik dışı denemeler devam etmiştir. 1961 yılında Contergan Skandalı'nın patlak vermesi üzerine (3) 1964' de Dünya Hekimler Birliği'nin Helsinki toplantısında insan üzerinde yapılan araştırmalar tekrar ele alınmış ve araştırmalarda uyulması gereken ilkeler daha kapsamlı bir biçimde Helsinki Deklarasyonunda yayımlanmıştır (5).

Kuşkusuz bilimsel araştırmalar bilimsel gelişmeyi, bilimsel gelişme de insanlığın bugün ulaştığı yaşam düzeyini yükseltmeyi sağlar (6). Ancak, bilimsel araştırmaların potansiyel bilgi üretme ve üretilmiş bilgiyi saflaştırma niteliklerine sahip olmaları yanında, etik kurullarada uygun olması gerektiği unutulmamalıdır (4). Araştırma etiği; bilimsel ya da akademik çalışmalar sırasında araştırıcının karşı karşıya kaldığı, kendinden, konularından ya da sosyal çevresinden kaynaklanan ahlaksal sorunlar olarak tanımlanır (7). Bilim adamları araştırmaları sonunda

sundukları sonuçların sorumluluğunu taşırlar. Bu nedenle araştırmanın planlanmasından sunumuna kadar olan her aşamada araştırmacıların etik kurallara uygun davranmaları büyük önem taşır (6). Bilimsel araştırmalarda, denek olarak bireyler korunmalı ve özgür iradelerine saygı gösterilmelidir. İleride binlerce insanın hayatını kurtarma olasılığı bile olsa, araştırma sırasında hiçbir insan hayatı riske atılamaz (8). Araştırmacının, bilimsel araştırmaların evrensel kuralları konusunda yeterli bilgi sahibi olması, hem yapılan işlemlerin sağlıklı ve standart olmasını, hem de bu işlemlerde yer alanların en az zararla en çok faydayı elde etmelerini sağlamaları için şarttır (9).

Günümüzde hemşirelerin bakım verici, yönetici, eğitici rolleri yanında araştırmacı rolleri de belirginleşmiştir. Akademisyen hemşirelerin sayısındaki artış, hemşirelik araştırmalarının klinik alana doğru yönelmesi, hasta haklarının geçmişe nazaran daha etkin bir yaptırım gücüne sahip olması ve hemşirelik alanındaki sınırlı bilgi yükünün geliştirilmesinin zorunlu oluşu gibi nedenler hemşirelerin araştırmacı rolünü son derece önemli hale getirmiştir.

Ülkemizde hemşirelikte araştırmacılık henüz yeterince yaygınlaşmamıştır. Bu alandaki araştırmalar genellikle hemşirelik yükseköğretim kurumlarının elemanları tarafından yürütülmektedir. Ulusoy ve Uçar (10)'ın çalışmasında, bu araştırmaların bir kısmının önemli etik sorunlar içerdiği belirtilmektedir. Bu çalışmada, hemşirelik alanında 1972-1998 yılları arasında yapılan 235 lisansüstü tez incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda; tezlerin % 6.8'inde deneklere (bireylere ya da hastalara) zarar verildiği, % 72.7'sinde deneklerin bilgilendirilmediği, % 73.6'sında deneklerden izin alınmadığı ve % 8.5'inde deneklerin gizliliğinin korunmadığı saptanmıştır. Bu çalışma, hemşirelik alanında bu konuda ülkemizde ilk defa yapılmış bir çalışmadır. Tıp alanındaki araştırma makalelerinin etik açıdan değerlendirilmesine ilişkin ilk tarihi çalışma Beecher tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada bilimsel araştırmalarda yapılan etik hataların yalnız sayıca değil çeşit olarak da artmakta olduğu belirtilmektedir (11). Mello ve Brennan (12) raporlarında, iki üniversitede yürütülmekte olan araştırma kapsamındaki insan deneklerden bazılarının öldüğünü ve İnsan Araştırma Projeksiyonları Ofisi'nin bu konudaki tedbirsizliğine rağmen şiddetle savunmaya geçtiğini bildirmişlerdir. Böyle bir yaklaşım yalnız deneklerin

değil, araştırmacıların da haklarının korunmasını ve insan üzerinde yapılan araştırmaların sorunsuz sürdürülebilmesini engellemektedir.

Bilimsel araştırma sürecinin hemen her aşamasında çeşitli nedenlerle etik sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle genç araştırmacılar, çalışmalarının etik dışı durumlar içerdüğının farkında olmayabilir. Araştırmacıları bu konudaki bilgi ve duyarlılıklarının geliştirilmesi son derece önemlidir. Yayımlanan araştırmaları etik açıdan inceleyen çalışmalar bulunmakla beraber, araştırmacıların araştırma etiğı bilgisine ilişkin çalışmalara ulaşılammıştır. Özellikle insan üzerinde yapılan çalışmalarda, bilgisizliğe bağılı olarak insan haklarının ihlali kolaylıkla ortaya çıkabilmektedir. Bu tür çalışmalarda doğru eylemde bulunabilmek için öncelikle o konuda doğru bilgiye sahip olunması gerekir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu araştırma, hemşirelik yüksekokullarında çalışan araştırma görevlilerinin “araştırma etiğine” ilişkin bilgilerini saptamak amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Soruları;

- 1- Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilgi puanları nedir?
- 2- Araştırma görevlilerinin bilimin ve diğere değerlerin değerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3- Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilgilerini etkileyen faktörler nelerdir?

2. GENEL BİLGİLER

Dünya Tıp Birliği tarafından hazırlanan Helsinki Deklerasyonu hekimlere ve insan denekler içeren tıbbi araştırmalara katılanlara rehberlik edecek bir belge niteliğindedir (5). Günümüzde tıbbi araştırmalarla ilgili yayımlanan tüm belgeler bu deklarasyon ışığında geliştirilmiştir. Helsinki deklarasyonu, 1964 yılında Nürnberg Kodu rehber alınarak hazırlanmış, son olarak 2004 yılında revize edilmiştir.

2.1. Nürnberg Kodu ve Helsinki Deklerasyonu

İnsan üzerinde etik dışı denemeler Nazi Tıp Deneyleri'nden yüzyıllar öncesinde de vardı. Örneğin; 1685 tarihinde Kral 14. Louis'in rektumunda kitle oluşmuştu, saray doktorları ve eczacılar bu kitleyi ortadan kaldırmayı başaramadılar. Oluşan kitleyi ortadan kaldırma görevini üstlenen cerrah Charles François Felix, uygulayacağı cerrahi yöntemi açıkladıktan sonra, ameliyat tarihini altı ay sonraya vermişti. Bu süre içinde alt sosyal kesimdeki insanlar üzerinde deneme yapmıştır ve bu deney kurbanları arasında ölenler halkın haberi olmadan gece gömülmüşlerdir. Felix'in Kral üzerinde gerçekleştirdiği operasyon ise başarıyla sonuçlanmıştır (2).

Tıpta deneyin ahlaki yönleri ilk defa Claude Bernard tarafından 1765 yılında ele alınmıştı (2). Bernard, eğer insanın yaşamı kurtarılacak, sağaltılacak ya da ona yarar sağlanacaksa, insan üzerinde deney yürütmenin hak olduğunu, deneğe zarar veriyorsa tecrübenin yapılmamasını, denek haklarının bilimden önce geldiğini savunuyordu (3). Daha sonra 1803 tarihinde Thomas Percival, hekimin kendisine, meslektaşlarına, hastalara ve topluma karşı olan sorumluluklarını ortaya koyan, meslek ahlakını, din ve felsefe kurallarının yanı sıra yasalarla karşılaştıran "Tıp Etiği Kodları" adlı eseri yayımlamıştır (2,3). 19.yüzyıl boyunca Percival'ın tıp etiği Amerika'yı etkilemiş olmasına rağmen Amerika'da sıcak travmatik etkisinin gösterilmesi için kölelerin fırına konması, tifolu deneklerin üzerine kaynar su dökülmesi gibi insanlar üzerinde etik dışı denemeler devam etmiştir (2).

Almanya, araştırma alanında ilk resmi araştırma kodeksinin doğduğu ülkeydi. 1892' de Prusya Tıp Okulu Profesörü olan Albert Neisser, izin almadan 4 çocuk ve 3 hayat kadınına sifilizli insanların kan serumunu verdi (13), yapılan çalışmanın gazete

manşetlerinde yer alması sonucu 1900 yılında Prusya kültür bakanlığı “Klinik, poliklinik ve diğer hasta bakım kurumları yöneticilerine genelge”adlı belgeyi yayımladı. Almanya, 1931’de ilerici bir tutum takınarak Kraliyet Sağlık Konseyi, “İnsan Üzerinde Yeni Tedavilerin Denenmesi ve Bilimsel Araştırmaların Yürütülmesi Hakkında Genelge” adlı belgeyi yayımladı (3).

Nazi Tıp Deneyleri saf bir Alman ırkı yaratmak bahanesiyle 1933-1945 yılları arasında gerçekleştirilmiş olup Yahudiler, savaş tutsakları, akıl hastaları, sakatlar ve bunamış insanlar üzerinde yapılmıştır. Bu deneylerde; kısırlaştırma, ötenazi, deneği yüksek rakıma çıkarma, dondurucu soğukta bırakma, aç bırakma, ameliyatla sakat bırakma, öldürücü patojenlerle enfekte etme, deneğe zehir ve denenmemiş ilaçlar uygulama gibi çalışmalar yapılmıştır. Suçlular Nürnberg Tıp Mahkemelerinde yargılandıktan sonra 10 temel ilkeden oluşan Nürnberg Kodu geliştirilmiştir. Bu ilkeler özetle şunlardır (4) :

- Deneğin kesinlikle gönüllü olması gerekir.
- Deneyin toplum için yararlı sonuçlar doğurma olasılığı olmalı, deney rasgele ve gereksiz yere yapılıyor olmamalıdır.
- Deney hayvanlar üzerinde yapılan deney sonuçlarına ve hastalık için toplanan bilgiye dayandırılmalıdır.
- Deney her türlü fiziksel ve ruhsal yaralanma ve acıyı önleyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Ölüm ya da sakatlıkla sonuçlanacağına önceden inanılan deneyler yapılmamalıdır.
- Göze alınan risk, deney ile çözülmesi gereken sorunun insani öneminden daha yüksek olmamalıdır.
- Deneğin yaralanma, sakat kalma ve ölmesini önlemek için her türlü önlem alınmalıdır.
- Deney yalnızca bilimsel niteliği kanıtlanmış kişiler tarafından yürütülmelidir.
- Fiziksel ve ruhsal olarak deneye devam edemeyecek durumda olan denek araştırmadan çekilme hakkına sahip olmalıdır.

- Deneyin devam etmesi durumunda yaralanma, sakatlanma ya da ölüm olasılığına karşı araştırmacı deneyi durdurmakla yükümlü olmalıdır.

Nürnberg kodu insan deneyleri etik tarihinde bir dönüm noktası olarak karşımıza çıkar ve kendisinden sonra yayımlanan Helsinki Deklarasyonuna ışık tutmuş olması bakımından tarihsel süreçte ayrı bir öneme sahiptir.

Nürnberg Kodu yayımlandıktan sonra araştırmacılar bu kodu dikkate almamışlardır. Bu kodun özellikle Nazi doktorlarına yönelik olduğu düşünölmüş ve gerçek hekim ve araştırmacıların bu tür deneyler yapmayacağı düşüncesi hakim olmuştur (3). Oysa etik dışı deneyler batı dünyasında devam etmekteydi. 1950'lerde thalidomide adlı ilacın hamile kadınların bulantı ve kusmasında antiemetik olarak kullanılması sonucunda malformasyonlu çocukların dünyaya gelmesi Contergan Skandalı olarak adlandırılmış ve bu skandal 1961 yılında patlak vermiştir (14). Bu skandal Nürnberg Kodundaki gönüllölük ilkesini yeniden gündeme getirmiştir. Bu olaydan sonra 1964' de Dünya Hekimler Birliği'nin Helsinki toplantısında insan üzerinde yapılan araştırmalar tekrar ele alınmış ve araştırmalarda uyulması gereken ilkeler daha kapsamlı bir biçimde Helsinki Deklarasyonunda yayımlanmıştır. Yine bu yıllarda Beecher'ın çalışmasında, 22 araştırmaya ilişkin etik ihlallerin konu edilmesiyle bu alandaki tartışmalar hızlanmıştır (11).

2.2. Tuskegee Frengi Çalışması, Willowbrook Çalışması ve Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi Çalışması

Ne Nürnberg Kodu ne de Helsinki Deklarasyonu bazı araştırmacıların etik olmayan araştırmalar yapmasını önleyememiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bazı çalışmalar insanlık ayıbı olarak tarihe geçmiştir. Bu çalışmalar Tuskegee Frengi Çalışması, Willowbrook Çalışması ve Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi Çalışmasıdır (15). Bu çalışmaların tümünde etik kurallar ihlal edilmiştir. Tuskegee Frengi Çalışması (1932-1972); frengi hastalığının doğal işleyişini izlemek amacıyla 400 zenci erkek üzerinde gerçekleştirilmiştir (4). Irkçı bir tutumun izlendiği çalışmada; deneklere aydınlatıcı bilgi verilmemiş hatta 1950'lerde Penisilin'in frengi tedavisinde etkin olduğu saptandığı halde bu kişilere tedavi uygulanmamıştır (16). Willowbrook Çalışması'nda (1950-1970); Willowbrook

Devlet Okulunda zihinsel engelli çocuklar hepatit virüsü ile enfekte edilmiştir. İlk deneklere hastalık mikrobu taşıyan insanların dışkısını içeren besinler yedirilmiş, daha sonraki deneklere virüs bileşikleri enjekte edilmiştir. Ebeveynlere çocuklar üzerinde araştırma yapılmasına izin vermedikleri takdirde çocukların okula kabul edilmeyecekleri söylenmiştir (17). 1960'larda gerçekleştirilen Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi Çalışması'nda ise yaşlıca sayılabilecek 22 hastaya bilgileri olmadan insan kanser dokusundan elde edilmiş canlı kanser hücrelerini içeren bir süspansiyon enjekte edilmiştir (4).

Yaşanan bu kötü deneyimlerden sonra Amerikan Hastaneler Birliği, Hasta Hakları Bildirgesi'ni yayımlamıştır (18). Bunu Dünya Hekimler Birliği'nin 1981'de kabul ettiği Lizbon Bildirgesi takip etmiştir. Bu birlik, 1995 yılında Lizbon Bildirgesi'ni geliştirerek Bali Bildirgesi olarak yayımlamıştır (19).

2.3. Tedavi Edici Olan ve Olmayan Araştırmalar

Helsinki Deklarasyonu, insan üzerinde yürütülen çalışmalarını tedavi edici araştırmalar ve tedavi edici olmayan araştırmalar şeklinde ilk defa birbirinden ayırmıştır (4). Tedavi edici araştırmalar, hastanın tanısı ve tedavisine yönelik araştırmalardır. Bu tip araştırmalar hastanın iyileşmesi açısından bir şans olacağından, hasta tarafından kabul edilebilir. Tedavi edici olmayan araştırmalar ise; sadece bilimsel olan ya da araştırma deneğinin kendi tanı ve tedavisiyle doğrudan ilgili olmayan araştırmalardır. Bu tür çalışmalar araştırmaya katkıda bulunmak isteyen, katılımları sonucu tanı koyucu ya da tedavi edici hiçbir yarar görmesi beklenmeyen gönüllüler üzerinde yapılır (20).

2.4. Yasal ve Etik Düzenlemeler

Türkiye'de hasta hekim ilişkilerini düzenleyen ilk yazılı metin Türk Tabipler Birliği tarafından 13 Ocak 1960 tarihinde kabul edilmiş olan Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi'dir (21). Bu nizamname Hekimlik ve Meslek Etiği Kuralları adı altında yeniden düzenlenerek 1999 yılında yayımlanmıştır (22). Sağlık Bakanlığı tarafından 1993'de İlaç Araştırmaları Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır (23). Yine Sağlık Bakanlığı'nca hazırlanan Hasta Hakları Yönetmeliği 1998 yılında yürürlüğe girmiştir (24). Aynı Bakanlık tarafından 1995 yılı sonunda İyi Klinik

Uygulamalar Klavuzu uygulamaya konulmuştur (25). Bu yasal düzenlemeler ile ülkemizde araştırma etiği konusunda uluslararası standartlara uygun adımlar atılmıştır.

Araştırmacıların, ülkesindeki yasal ve etik düzenlemeler ve uluslararası gerekleri içeren düzenlemeler konusunda bilgi sahibi olmaları araştırmanın etik ilkelere uygun şekilde yürütülmesi açısından son derece önemlidir. Aita ve Richer (17) bu konuda şöyle demiştir; “...etik sorunlar, bir araştırmayı yürüten araştırma grubunun kişisel davranışlarıyla başlayıp, araştırmanın gelişimi, uygulanması, analizi ve sonuçların duyurulmasına kadar devam etmekte olup araştırmacıların insan denekler üzerinde araştırma yürütürken etik kural ve yönergeleri çok iyi anlamaları gerekmektedir”.

2.5. Araştırma Konusunun Seçimi

Araştırmaya başlamadan önce araştırmacının, amaçladığı araştırma konusu ile ilgili literatürü ayrıntılı şekilde gözden geçirmesi ve bu konunun önceki bilimsel bilgi birikimi içinde alabileceği yeri sorgulaması gerekir (1). Araştırmalar araştırmacılara para, ün, unvan gibi imkanlar sağlasalar da araştırma konusunun seçiminde araştırmacıya sağlayacağı katkıdan çok toplumsal gereksinimlere ve ülkenin öncelikli sorunlarına ne ölçüde hizmet edeceği göz önünde bulundurulmalıdır (26). Diğer taraftan, özgün araştırmaların araştırmacının araştırma tutkusu ve bilinmeyi bulma, anlama merakından doğduğu unutulmamalıdır (27).

2.6. Araştırma Kurulu ve Etik Kurul

Araştırmacı, araştırma için gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra ilk başta araştırmanın uygulanacağı kurumun yönetimine başvurur. Bu yönetimin onayını aldıktan sonra araştırma önerisi yerel nitelikli bir “araştırma kurulu”nun incelemesine sunulur. Gerekiyorsa öneri yerel nitelikli araştırma kurulu tarafından merkezi nitelikli araştırma kuruluna gönderilir. Araştırma kurulu, araştırmacıların özgeçmişlerini göz önüne alarak bu çalışmayı yürütebilecek bilgi birikimleri ve deneyimleri olup olmadığı konusunda görüş bildirir. Bu kurul ayrıca çalışmanın bilimsel, toplumsal, kurumsal v.b. açılardan yapılmaya değer olup olmadığı konusunda yargıya varırlar (9,19.). Bu aşamadan sonra araştırma önerisi etik kurul

önerisine sunulur. McMahon ve O'Carroll (28)'a göre; insan denekleri içeren ve diğer insanları etkileyecek araştırma önerileri ya yerel araştırma etik komitelerine ya da merkezi bir etik komitesine sunulmak zorundadır. Araştırma etik kurulları; insan üzerinde yapılacak araştırmaların etik ilkelere uygun olup olmadığını inceleyerek karara varırlar.

Kimi zaman araştırma kurulu tarafından uygun görülen araştırma projesi araştırma etik kurulu tarafından onaylanmayabilir. Örneğin; 400 yataklı bir eğitim hastanesi olan A hastanesinde üroloji uzmanı Dr. MA prostat hipertrofilerinde yeni kullanılmaya başlanan “alfa” ilacının geleneksel tedavide kullanılan “gama” yöntemine üstün olup olmadığı üzerine araştırma yapmak ister. Dr.MA'nın Amerikada bulunan bir grup araştırmacıyla birlikte yürütmeyi planladığı bu araştırma çerçevesinde, görevli bulunduğu hastanede bir yıl içerisinde 3000 hastadan oluşan bir seriyi tamamlaması gerekmektedir. Bu süreçte hastalar hastanede dört gün yatarak tedavi olmalıdırlar. Hastanenin bilim kurulu, araştırmanın tıp bilgisine katkı sağlayacağı görüşünü bildirmiştir. Araştırma önerisi daha sonra araştırma etik kurulu'nun incelemesine sunulmuştur. Bu kurul bir yıl içerisinde A hastanesinin 400 yatağının büyük bir bölümünün prostat hipertrofisi tanısı almış hastalara ayrılması nedeniyle eğitim amacıyla hastanede çalışan 50 kadar asistanın farklı tanı gruplarında hasta görme ve tedavi etme şansını kısıtlayacağından, onların hakkını zedeleyeceği yönünde görüş bildirmiştir. Araştırmacıya A hastanesinin yataklarını belli oranda kullanma konusunda hak tanınırken, aynı şehirde uygun uzaklıkta bulunan ve eğitim hastanesi olmayan başka iki hastane ile işbirliğine geçilmesi önerilmiş ve araştırmanın bu koşullarda yürütülebileceği kararı bildirilmiştir (19). Bu etik kurul kararında, denek olan hastalar zarar görmediği halde asistan doktorların eğitiminin aksaması nedeniyle araştırma önerisi şartlı kabul edilmiştir.

Araştırma önerisi, araştırmanın yürütülmesinde gerekli parasal desteğin sağlanması için maddi destek sağlayan kuruluşun yönetim kuruluna da sunulur. Maddi destek sağlayan kurumun bu araştırmadan çıkarı olması durumunda taraflar arasında anlaşmazlık doğabilir (1). Kar amacı güden bir kuruluş uygun olmayan bir araştırma konusunun seçimine neden olabileceği gibi araştırmanın tarafsız yürütülmesi ya da yayımlanmasını engelleyebilir. Maddi destekle gerçekleştirilen çalışmanın bilimsel tarafsızlık içinde yürütüldüğü ve sonlandırıldığı konusu açıklığa

kavuşturulmalıdır (29). Bir araştırma yayımlandığında, hangi kuruluştan yardım gördüğünün belirtilmesi etik açıdan gereklidir.

2.7. Karar Verme Yeteneği Zayıf Olan Bireyler

İnsanlık tarihi boyunca yapılan etik dışı çalışmaların karar verme yeteneği zayıf olan kişiler üzerinde yürütüldüğü daha önce verilen örneklerde görülmektedir. Karar verme yeteneği zayıf olan bireylerin denek olarak kullanılması söz konusu olduğunda onların özel olarak gözetilmeleri gerekmektedir. Özerkliği olmayan bu insanlar, kendi başlarına karar veremeyebilirler, bu nedenle korunmaya muhtaçtırlar (30). Bu bireylerin araştırmalara denek olarak katılma kararını kendileri ile birlikte vasileri vermelidir, araştırmacı bu karara müdahale etmemelidir (31).

2.8. Bilgilendirilmiş Onam Alınması

Bilgilendirilmiş onam/rıza (informed consent); insan deneğe yapılacak tedaviyi ya da araştırma koşullarına ilişkin ilgili araştırmacı tarafından yeterli, geçerli, anlamlı bilgi aktarılmasından sonra deneğin bu işlemleri, kendi serbest iradesi ile kabul ettiğini belirten belgedir. Tıp hukukuna göre rıza, ceza ve fiili tasarruf ehliyeti olan kimse tarafından verilir (32). Bilgilendirilmiş onam terimi Türkçeye ilk olarak “aydınlatılmış onam” olarak çevrildiği için bu şekilde kullanımı yaygınlaşmıştır. Ancak, aydınlanma bilgilendirilmeden daha farklı bir anlam içerir. Aydınlanma (Enlightenment); insanın geleneksel görüşler, bağlılıklar, tasarım ve önyargılardan kendisini aklıyla kurtarıp yalnızca aklına dayanarak yaşamı kavramaya ve düzenlemeye çalışmasıdır (32). Araştırmalarda yapılan deneği bilgilendirerek onamını almaktır.

Fombad (33)’a göre; “...bilgilendirilmiş onam, araştırma sürecindeki herhangi bir riskin değerlendirilmesinin yanı sıra araştırma doğasını tam olarak bilme üzerine temellendirilir ve sadece yasal olarak yeterli olan bir birey tarafından hile ya da zorlama ya da şantaj olmaksızın isteyerek verilirse geçerlidir. McKane ve Tolson (34)’un belirttiğine göre Kennedy ve Grubb (1994), hasta olurunun geçerli olması için hastanın en ince ayrıntıya kadar bilgilendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Hasta yapılan araştırmanın tedavisine bir risk getirip getirmeyeceğini bilmeli, araştırmaya katılıp katılmama ya da araştırmadan çekilme konusunda karar

verebilmelidir. Hastaya yapılan sözlü bir açıklamaya ek olarak, araştırma içinde nelerin yer aldığını ayrıntılı bir şekilde gösteren bir kitapçık verilmesi ve hastaya yeteri kadar zaman tanınarak bir karar verme aşamasına gelmesi beklenmelidir. Hastanın sorduğu tüm sorular dürüst bir şekilde cevaplanmalı ve herhangi bir ima ya da gizlemeden ne nedenle olursa olsun kaçınılmalıdır.

Bireyden “bilgilendirilmiş onam” alınırken araştırma tipinin açıkça belirtilmesi gerekir. Tedavi edici araştırmalar hasta bireylere potansiyel bir tedavi şansı sunarken, tedavi edici olmayan araştırmalarda gelecek nesillerde kullanılması planlanan bilgiye ulaşma çabası vardır. Bu nedenle yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan araştırmalarda deneklere bu çalışmanın kendisi için bir tedavi seçeneği olduğunu söylemek son derece yanlıştır. Araştırmacılar, kimi zaman deneklerin daha kolay katılımını sağlamak için bu tip etik dışı davranışa yönelebilirler. Bu durumda alınan “bilgilendirilmiş onam” geçersiz olur. Steinke (35)’ye göre; araştırmacılar, tedaviye yönelik yanlış anlamaları önlemek için çalışmalarında kullandıkları dile dikkat etmelidirler. Çalışma için kullanılan uygun terimlerin açık ve net olması etik sorunları ortadan kaldırmak için önemlidir.

2.9. Bilgilendirilmiş Onam Formunun İmzalanması

Birey araştırmaya katılmayı kabul ettiğinde, eksiksiz bilgilendiğinden emin olduktan sonra hazırlanmış olan “bilgilendirilmiş onam formu” araştırmacı, denek ve bir tanık tarafından imzalanarak formun birer kopyası her üç kişi tarafından saklanır (4). Arraf ve ark. (36)’na göre; hastanın onam formunu kolaylıkla imzalaması, kendisine yapılan açıklamaları yeterince anladığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Hastanın imzası alınmadan önce, hastaya ne anladığı sorulmalı, risk ve yararların ne olduğunu özetlemesi istenmeli ve hastanın anladığından emin olana kadar açıklama yapmaya devam edilmelidir.

2.10. Bilgilendirilmiş Onamın Sözel Olarak Alınması

Araştırma sırasında deneğe günlük yaşamda ya da alışılmış tıbbi muayene ve testlerde karşılaşılan riskten daha fazla zarar gelmeyecekse (4) ya da “Soru formu” ile veri toplandığı durumlarda deneğin soruları yanıtlaması, araştırmaya katılımı açıkça kabul ettiği şeklinde yorumlandığı için yazılı onam formuna gerek

olmayabilir. McKane ve Tolson (34)'a göre ise, araştırma hastaya bir fiziksel dokunma içeriyorsa, örneğin enjeksiyon yapmak ya da muayene gerekiyorsa yazılı onam formu alınmalıdır.

2.11. Özel Olarak Gözetilmesi Gereken Denekler

Bazı özellikleri taşıyan bireylerin denek olarak kullanılması söz konusu olduğunda özel olarak gözetilmeleri gerekmektedir. Bunlar ekonomik sıkıntısı olanlar, bilinçsiz hastalar, gebeler, çocuklar, zihinsel özürlüler, bunamış kimseler, yaşlılar, hastanelerde uzun süre yatanlar ve mahkumlar gibi özerkliği azalmış kimselerdir (31). Bu gruptaki kişiler güçsüzlükleri, dezavantajlı durumları ve yetkisizliklerinden dolayı araştırmacılar tarafından zarar verilebilen, zorlanabilen veya kandırılabilen ve bilgilendirilmiş onam kavramı kapsamında kendi kendini koruyamayan kişilerdir (30). Sutton ve ark. (30)'na göre; araştırmacılar bu gruptaki kişilerin haklarını korumak için özel çaba göstermelidirler.

2.12. Soru Formuyla Yapılan Araştırmalarda Katılımın Gönüllülüğü

Sosyal bilimlerde genellikle “Soru formu” ile veri toplandığı durumlarda katılımın gönüllülüğü esastır. Araştırmacı bireyi katılımı için bilgilendirmeli fakat zorlama ve baskı yapmaktan kesinlikle kaçınmalıdır. Araştırmacı hekim ya da hemşire ise, hasta araştırmaya katılmayı reddedecek olursa onlarla olan ilişkisinin bozulacağından korkar (35). Benzer biçimde öğrenciler öğretmenleri tarafından, çalışanlar yöneticileri tarafından yanlış değerlendirilerek cezalandırılacakları kaygısını taşırlar. Oysa gönülsüz katılımcıların Soru formuna verdikleri yanıtlar, çoğu zaman sağlıklı ve güvenilir olmadığı için bu durum verilerin niteliğini olumsuz yönde etkiler (37). Arraf ve ark.(36)'na göre; araştırmalarda yer almak istemeyenlere ya da araştırma sırasında olurlarını geri çekenlere bu kararları için saygı gösterilmeli ve bu kararlarından dolayı herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamalıdır.

2.13. Veri Toplama Aşamasında Özerkliğe Saygı İlkesi

Birey araştırmacı tarafından kimliğinin saklanacağına inanırsa, araştırmaya katılmayı kolay kabul eder ve araştırmadan elde edilen veriler sağlıklı olur. Fombad (33)'ın belirttiğine göre Kelman'ın (1977) gizlilik üzerine olan aydınlatıcı

çalışmasında; sosyal bilim araştırmalarıyla doğrudan ilişkili üç gizlilik ihlali olduğu belirtilmektedir: zarar verici bilginin açağa çıkarılması, bireyin kontrol ve özgürlüğünün azaltılması ve bireyin özel alanına zorla girilmesidir. Araştırma verilerinin toplanması sırasında , gizli teyp kaydı yapmak, tek yönlü ayna tekniği kullanmak, gizli kamera kullanmak deneğin gizliliğine saldırı niteliği taşır ve öncelikle özerkliğe saygı ilkesini zedeler (4). İzinsiz fotoğraf yayınlamak ve bu fotoğraflarda deneğin gözlerini şeritle kapatmamak etik açıdan yanlıştır. Gözlerin açık olarak görünmesi gerekiyorsa bu uygulama için denekten yazılı bilgilendirilmiş onam alınması gerekir.

Toplanan veriler, deneklerin tanınmasını engelleyecek biçimde bir kod numarası verilerek rapor edilmeli, dosyalar kilit altında tutulmalı ve deneğin onayı olmadan asla üçüncü kişilere aktarılmamalıdır (38). McKane ve Tolson (34)'un belirttiğine göre Pelham (1997), araştırma amaçlı bile olsa bir veri merkezinden dışarıya veri verilmesi konusunda hiçbir istisnanın söz konusu olmadığını, ellerinde orijinal veri bulunduranların bu verileri, hatta bir isim ya da adresi, ancak önceden izin aldıktan sonra açıklayabileceklerini belirtmiştir. Veri kayıtları Avrupa Birliği etik Kurulu Standatlarına göre en az 5 yıl saklanmalıdır (38).

2.14. Tezlerde Deneklerin Gizliliğinin Korunması

Tezlerde deneklerin gizliliğinin korunması, kişisel bilgilerin açıklanmaması gerekir. Okuyucunun deneklere kolaylıkla ulaşmasına neden olabileceği için deneklerin ad ve soyadının baş harfleri, protokol numarası, tanı ya da ameliyatının adı, cinsiyeti v.b. gibi bilgiler tezlerde asla listeler halinde verilmemelidir. Bireyin gizliliği bozulduğunda, birey fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan zarar görebilir.

2.15. Deneğin Araştırmadan Olumsuz Yönde Etkilenmesi

Araştırmalar sırasında deneklerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden zarar görmeleri; ağrı ve acıdan, yaralanmadan, işlevsel yetersizlikten ve ölümden korunmaları için gerekli önlemlerin alınması zorunludur (15). Eğer sadece Soru formuyla veri toplanıyorsa, bu kez de kişiler bilgi sağladıkları için zarar görmemelidirler (39). Arraf ve ark. (36)'na göre; hemşireler araştırma gruplarıyla çalışırken riski en aza indirecek ve yararı en fazlaya çıkaracak davranışlarda

bulunmaya özen göstermelidirler. Örneğin sosyal araştırmalarda yer alan; düşük gelir düzeyiyle, yaşanmış şiddet deneyimleriyle, dinsel inançlarla, cinsel tercihlerle, uyυřturucu kullanımıyla, ailede akıl hastalığı veya bazı bulaşıcı hastalıkların bulunup bulunmamasıyla ilgili sorular denekleri rahatsız edebilir (37). Araştırmanın hangi aşamasında olursa olsun denek fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden zarar görmeye başladığında, denek gönüllü olarak kendi üzerinde deneyin sürdürülmesini istese bile araştırmacı araştırmayı sonlandırmalıdır (15).

2.16. Yalnızca Bilimsel Bilgiye Katkısı Olan Araştırma ve Yararlılık İlkesi

Tıpta gelişme, eninde sonunda bir yönüyle insan deneklerin kullanıldığı deneyleri kapsayan araştırmalara dayanır (5). İnsan denekleri kapsayan araştırmalar deneklere yarar sağladığı gibi yalnızca bilimsel bilgiye de katkı sağlayabilirler. Eğer bilimsel bilgiye katkısı olan araştırma hasta üzerinde yapılacaksa bunun kendisi için bir tedavi seçeneği olmadığı açıkça belirtilmelidir. Bilimsel bilgi üretme amacıyla yapılan Nazi Tıp Deneyleri bireylere korkunç zararların verildiği en tipik örnektir (15).

2.17. Bilimsel Dürüstlük ve Bilimsel Yanıltma

Araştırmacıların, yaptıkları araştırmayla ilgili yeterli kuramsal bilgisi ve becerisi olması, bunun yanında araştırmanın her aşamasında dürüst davranması ve araştırmada etik ilkelere uymaya özen göstermesi gerekmektedir (1). Aksi halde bazı araştırmacıların yürüttüğü araştırmalarda “bilimsel yanıltma”lar gözlenebilir. Bilimsel yanıltma “disiplinsiz araştırma” ve “bilimsel hile” şeklinde ortaya çıkar.

Disiplinsiz araştırma, araştırma yapmayı bilmeyen bir araştırmacının yanlışlar yapması ve güvenilmez sonuçlar üretmesidir (29). Bilimsel hile ise, araştırmacının araştırmanın yöntemini ya da sonuçlarını kasıtlı olarak saptırması ya da değiştirmesidir. Araştırmacıların araştırma sonuçları ile oynaması ya da araştırma yapmadan sahte veriler üretmesi etik değildir. Bu tip araştırmalar, araştırma fonlarının ziyan edilmesini, bilim çevrelerinin ve dolayısıyla toplumun yanıltılmasını ve bilimin ilerlemesi ile insanlığın bu ilerlemeden yararlanmasını geciktirir (29).

Szirony ve ark.(40)'nın belirttiğine göre Wenger, Korenman ve Liu (1998), etiğe uygun davranılmadığında geçerli olabilecek olası yaptırımları aşağıdaki şekilde tanımladılar; bireyin şu anki pozisyonundan el çektirilmeli ya da işten çıkarılmalı, mesleki toplantılarda bildiri sunması yasaklanmalı, yayın yapma yasağı konulmalı, bireye rehber atanmalı, yöneticisinden formal bir mektup ya da kınama almalıdır. Beecher (11)'a göre, etik dışı yollarla elde edilen veriler duyurulmamalı ve makale olarak yayımlanmamalıdır. Bu makalelerin yayımlanmaması etik dışı eylemleri azaltacak ve önleyecektir.

2.18. Bilimsel Araştırmaların Yayımlanmasının Önemi

Bilimsel araştırma yayımlanmadıkça tamamlanmış değildir. Bilim birikimli, sistematik ve evrensel olduğu için, araştırmacılar araştırma sonuçlarını bilim dünyasıyla paylaşmalı, onların eleştirilerine sunmalıdırlar (15). Bilimde ilerlemenin sağlanabilmesi için araştırma bulgularının yayımlanması, benzer konularla ilgilenen kişilerle paylaşılması etik bir zorunluluktur (20). Yayımlanmayan araştırmaların bir süre sonra işe yaramaz olacağı göz ardı edilmemelidir.

2.19. Araştırma Makalesinin Yazarları

Bilimsel araştırmaların yayımlanmasında karşımıza çıkan etik sorunlardan biri yazarlık haklarının kime ya da kimlere ait olduğudur. Tıbbi Dergi Editörleri Uluslararası Komitesinin kararlarına göre (41) yazar; kavram ve kurguyu oluşturan ya da veriyi analiz edip yorumlayan, makalenin çatısını kuran ya da önemli entelektüel içerik katarak yazıyı düzelten, yazıyı en son haline getirerek yayına kabul edilmesini sağlayan kişidir.

2.20. Değerler

Araştırmalara denek olarak katılan bireylerin haklarına saygı gösterilmesi, sağlıklarına yönelik hiçbir olumsuzluk yaratılmaması ve güvenliklerinin en üst düzeyde sağlanması kesin kural olmalıdır. Beecher (11)'in çalışmasında Papa XII. Pius'un "Bilim bütün değerlerin en üstündeki değer değerdir. Her şey bilimin emrinde olamaz." söylemi yer almaktadır. Bu söz 14 Eylül 1952 tarihinde Roma da yapılan "1. Uluslararası Sinir Sisteminin Histopatolojisi Kongresi'nde" Papa XII.

Pius'un konuşmasında yer almaktadır. Bu sözle Papa bilimin bir amaç değil insanlığın hizmetinde kullanılan bir araç olduğunu ve bilim uğruna insani değerlerin çiğnenmemesi gerektiğini kasetmektedir.

İnsan değerler üretme potansiyeline sahip bir varlık olduğu için değerlidir. Diğer bir deyişle insanın değerlerinden kastedilen şey insanın bütün başarılarıdır. Bu başarılar; bilgi, sanat, felsefe, teknik, moral, kültür gibi değerlerdir. Evrensel değerler insanı insan yapan insansal olanaklardır ve bilgi konusudur, inanç ya da toplumsal normların konusu değildir. Sonuç olarak, bilim/ bilimsel bilgi insanın değeri çiğnenmediği sürece insanın yarattığı en önemli değerlerden birisidir (42).

3. BİREYLER VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Şekli

Bu araştırma tanımlayıcı niteliktedir.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma, beş ayrı ilde yer alan sekiz Hemşirelik Yüksekokulunda yapılmıştır. Ege Üniversitesi (EÜHYO), Hacettepe Üniversitesi (HÜHYO), İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale (İÜFNHYO), Atatürk Üniversitesi (AÜHYO), Cumhuriyet Üniversitesi (CÜHYO), Marmara Üniversitesi (MÜHYO), Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜHYO) ve Gazi Üniversitesi (GÜHYO) Hemşirelik Yüksekokullarında 2004- 2005 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilmiştir.

EÜHYO 1955 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksek lisans ve doktora eğitimi verilmektedir. Bu okulda 24 öğretim üyesi, 2 öğretim görevlisi, 42 araştırma görevlisi bulunmaktadır (41).

HÜHYO 1961 yılında açılmıştır. Türkiye’de ilk defa 1968 yılında Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksek lisans, 1972 yılında doktora eğitimi başlatılmıştır. Bu okulda 17 öğretim üyesi, 1 öğretim görevlisi, 47 araştırma görevlisi bulunmaktadır (42).

İÜFNHYO 1961 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksek lisans ve doktora eğitimi sürdürülmektedir. Bu okulda 29 öğretim üyesi, 40 araştırma görevlisi bulunmaktadır (43).

AÜHYO 1977 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksek lisans ve doktora eğitimi sürdürülmektedir. Bu okulda 18 öğretim üyesi, 2 öğretim görevlisi, 16 araştırma görevlisi bulunmaktadır (44)

CÜHYO 1982 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksek lisans eğitimi sürdürülmektedir. Bu okulda 13 öğretim üyesi ve 11 araştırma görevlisi bulunmaktadır (45).

MÜHYO 1993 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksek lisans ve doktora eğitimi sürdürülmektedir. Bu okulda 22 öğretim üyesi, 14 Öğretim Görevlisi, 28 araştırma görevlisi bulunmaktadır (46).

DEÜHYO 1994 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksekisans ve doktora eğitimi sürdürülmektedir. Bu okulda 14 öğretim üyesi, 10 öğretim görevlisi, 20 araştırma görevlisi bulunmaktadır (47).

GÜHYO Yüksek okulu 1999 yılında açılmıştır. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Programında yüksekisans eğitimi sürdürülmektedir. Bu okulda 10 öğretim üyesi, 5 öğretim görevlisi, 7 araştırma görevlisi bulunmaktadır (48).

3.3 Araştırmanın Evreni

Araştırma, hemşirelik yüksekokulu olan devlet üniversitelerinde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2004-2005 eğitim ve öğretim yılında EÜHYO, HÜHYO, İÜFNHYO, AÜHYO, CÜHYO, MÜHYO, DEÜHYO ve GÜHYO'larında görev yapan araştırma görevlileri oluşturmuştur.

Araştırmada örneklem seçilmemiş, evrende yer alan araştırma görevlilerinin tümü araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın evrenini oluşturan araştırma görevlilerinin sayısı 211'dir. Çalışmanın yürütüldüğü tarihler arasında raporlu ya da izinli olan toplam 20 araştırma görevlisi evren dışında bırakılarak 191 araştırma görevlisine ulaşılmıştır. Ulaşılan araştırma görevlilerinin hiçbiri katılımı reddetmemiştir (Bkz. tablo 3.1).

Araştırmanın yapıldığı yüksekokulların yönetiminden yazılı izin alınmıştır (Bkz. EK1-9).

Tablo 3.1. Araştırma görevlilerinin okullara göre araştırmaya katılma durumları

OKUL ADI	Evrendeki araştırma görevlisi sayısı	İzinli/raporlu araştırma görevlisi sayısı	Araştırmaya katılan araştırma görevlisi Sayısı
EÜHYO	42	2	40
HÜHYO	47	1	46
İÜFNHYO	40	9	31
AÜHYO	16	2	14
CÜHYO	11	-	11
MÜHYO	28	3	25
DEÜHYO	20	2	18
GÜHYO	7	1	6
TOPLAM	211	20	191

3.4. Verilerin Toplanması

3.4.1. Soru Formunun Hazırlanması

Araştırmanın verileri literatürden yararlanılarak oluşturulan soru formu aracılığıyla toplanmıştır (4,5,15,41). Soru formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma görevlilerinin; yaş, eğitim durumu, çalışma süresi, yayımlanmış araştırma sayıları, denek olarak katıldığı araştırma türü ve sayıları, araştırma etiği ile ilgili kongre ve sempozyumlara katılma durumu gibi demografik verilerin yer aldığı 16 soru bulunmaktadır. Soru formunun ikinci bölümünde ise araştırma etiğine ilişkin bilgilerini saptamak amacıyla literatüre dayanarak hazırlanan dört seçenekli çoktan seçmeli 19 soru bulunmaktadır. Bu bölümdeki 20. soru ise açık uçlu olup, bu soru ile araştırma görevlilerinin bilimin ve diğer değerlerin değerine ilişkin görüşleri sorgulanmaktadır.

3.4.2. Soru Formunun Ön Uygulaması

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Hemşirelik Yüksekokulunda çalışan 29 araştırma görevlisi üzerinde ön uygulama yapılması planlanmıştır. Ancak bir araştırma görevlisi uygulamaya katılmayı reddettiği için 28 bireye ulaşılabilmektedir (evrenin % 14.91'i).

Soru formunun ön uygulaması 21 Şubat- 21 Mart 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma görevlilerinin araştırmaya katılmaları konusunda T.C Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığından yazılı izin (Bkz EK 1), araştırma görevlilerinden de sözel bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırma görevlilerinden Soru formunu doldurmaya başladığı saat ve bitirildiği saat bölümünü doldurması istenmiştir. Elde edilen sonuca göre Soru formunun ortalama doldurulma süresi 15.61 ± 4.87 (Mean \pm SD) dakika bulunmuştur. Soru formu, ön uygulamadan ve araştırma görevlilerinden alınan geri bildirim doğrultusunda, soru akış sırası, işlerliği ve niteliği konusunda yeniden değerlendirilip düzenlenmiştir.

3.4.3. Soru Formunun Uygulanması

Soru formu 28/03/2005 - 28/04/2005 tarihleri arasında hemşirelik yükseköğretimdeki araştırma görevlilerine küçük gruplar halinde ya da tek tek verilmiş ve daha sonra toplanmıştır. Her okula ortalama 1,5 gün zaman ayrılmıştır.

Soru formunun ortalama doldurulma süresi 16.61 ± 6.30 (Mean \pm SD) dakika bulunmuş olup ön uygulama sonucu ile benzerlik göstermektedir. Soru formu uygulanmadan önce araştırma görevlilerine açıklama yapılarak araştırmaya ilişkin bilgi verilmiş ve araştırma görevlilerinden araştırmaya katılmaları konusunda sözel bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

3.4.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS (for windows 11.5) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma görevlilerinin tanıtıcı özelliklerini içeren sorular sınıflandırılarak frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır.

Araştırma görevlileri araştırma etiğine ilişkin bilgileri belirlemeyi amaçlayan ilk 19 soruyu kodlayarak yanıt vermişlerdir. Araştırma görevlilerinin boş bıraktığı sorular da olmuştur (Bkz. Ek Tablo 14). Boş bırakmak da bilmeme anlamına geldiği için bunlarda bilemeyen grubuna dahil edilmiştir. Soruların bir doğru yanıt olduğundan her sorunun 1 puan olduğu varsayılmıştır. Başarının, 19 sorudan 10 ve üzerinde soruyu bilmek olduğu varsayılmıştır. Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin başarı durumları bağımsız değişkenlerle karşılaştırılmış ve ki-kare testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Çok gözlü ki-kare düzenlerinde, gruplar arasındaki

fark önemli çıktı ise farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı saptanmıştır. Gözlerde 25'den küçük gözlenen frekans bulunan 2x2 tablo düzenlerinde Yates düzeltmesi (Continuity Correction) yapılmıştır.

Araştırma görevlileri değerlere ilişkin yirminci soruyu ise açıklayarak yanıt vermişlerdir. Bu nedenle yirminci sorunun yanıtları uzman görüşü alınarak kendi içinde gruplandırılmıştır.

4.BULGULAR

Tablo 4.1. Araştırma görevlilerinin tanıtıcı özellikleri

N=191		
Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%
Okul		
HÜHYO	46	24.1
EÜHYO	40	20.9
İÜFNHYO	31	16.2
MÜHYO	25	13.1
DEÜHYO	18	9.4
AÜHYO	14	7.3
CÜHYO	11	5.8
GÜHYO	6	3.1
Yaş		
23-26	39	20.4
27-30	91	47.6
31-34	46	24.1
35 +	15	7.9
Mezun Olunan Okul		
Hemşirelik Yüksekokulu	167	87.4
Sağlık Yüksekokulu	24	12.6
Mezuniyet Yılı		
1985-1994	40	20.9
1995-1999	92	48.2
2000-2003	59	30.9
Lisansüstü Eğitim Aşaması		
Yüksek Lisans Öğrencisi	39	20.4
Yüksek Lisanslı	15	7.9
Doktora Öğrencisi	124	64.9
Doktoralı	13	6.8
Çalışma Yılı		
0-3	60	31.4
4-6	94	49.2
7-10	37	19.4
İşgal Edilen Kadro		
2547-50d	65	34.0
2547-35	78	40.8

Tablo 4.1. Araştırma görevlilerinin tanıtıcı özellikleri (Devamı)

N=191		
Tanıtıcı Özellikler	Sayı	%
Araştırma Etiği Konusu Lisans Eğitiminde		
İşlendi	114	59.7
İşlenmedi	77	40.3
Araştırma Etiği Konusu Lisansüstü Eğitiminde		
İşlendi	164	85.9
İşlenmedi	27	14.1
Araştırma Etiği İle İlgili Yayın		
İzliyor	65	34.0
Bazen izliyor	109	57.1
İzlemiyor	17	8.9
Araştırma Etiği İle İlgili Bilimsel Etkinliklere		
Katıldı	95	49.7
Katılmadı	96	50.3
Araştırmalara Denek Olarak		
Katıldı	149	78.0
Katılmadı	42	22.0
Araştırma Makalesi		
Yayımladı	136	71.2
Yayımlamadı	55	28.8

Tablo 4.1.'de; araştırma görevlilerinin çoğunluğunun (% 24.1) HÜHYO'da olduğu görülmektedir. Bunu % 20.9 ile EÜHYO ve % 16.2 ile İÜFNHYO izlemektedir. GÜHYO'da çalışanların oranı ise en düşüktür (% 3.1).

Araştırma görevlilerinin yaşlarına bakıldığında; 27-30 yaş grubunun en yüksek oranda olduğu görülmektedir (% 47.6). Bunu % 24.1 oranıyla 31-34 yaş grubu ve % 20.4 oranıyla 23-26 yaş grubu izlemektedir. 35 yaş ve üzeri araştırma görevlilerinin en az oranda (% 7.9) olduğu görülmektedir

Araştırma görevlilerinin mezun oldukları okullara bakıldığında; çoğunluğunun (% 87.4) Hemşirelik Yüksekokulu, % 12.6'sının ise Sağlık Yüksekokulu mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırma görevlilerinin mezuniyet yılları incelendiğinde; % 48.2'sinin 1995-1999, % 30.9'unun ise 2000-2003 yılları arasındaki mezunlar oldukları görülmektedir. 1985-1994 yılları arasındaki mezunların oranının ise en az (% 20.9) olduğu görülmektedir.

Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşamasına bakıldığında; en yüksek oranda (% 64.9) doktora öğrencisi, daha az oranda (% 20.4) yüksek lisans öğrencisi olduğu görülmektedir. Yüksek lisanslı (% 7.9) ve doktoralı (% 6.8) araştırma görevlilerinin oranları birbirine yakındır.

Araştırma görevlilerinin çalışma yıllarına bakıldığında; % 49.2'sinin 4-6 yıl çalışanlar olduğu görülmektedir. Bunu % 31.4 ile 0-3 yıl, % 19.4 ile 7-10 yıl çalışanlar izlemektedir.

Araştırma görevlilerinin işgal ettiklerini kadrolara bakıldığında; en yüksek oranda (% 40.8) 2547-35 kadrosunda buldukları görülmektedir. Bunu % 34.0 ile 2547-50d kadrosunda bulunanlar izlemektedir. Araştırma görevlilerinin en az oranda ise 2547-33 kadrosunu işgal ettikleri görülmektedir (% 25.1). “2547 sayılı yükseköğretim kanununun 35. maddesi uyarınca; öğretim elemanı yetiştirilmesi amacıyla üniversitelerin araştırma görevlisi kadroları, araştırma ve doktora çalışmaları yaptırmak üzere başka bir üniversiteye, Yükseköğretim Kurulunca geçici olarak tahsis edilebilir. Bu şekilde doktora veya tıpta uzmanlık veya sanatta yeterlik payesi alanlar, bu eğitimin sonunda kadrolarıyla birlikte kendi üniversitelerine dönerler” (51). “2547 sayılı yükseköğretim kanununun 50d maddesi uyarınca; lisansüstü eğitim yapan öğrenciler, kendilerine tahsis edilen burslardan yararlanabilecekleri gibi, her defasında bir yıl olmak üzere öğretim yardımcılığı kadrolarından birine de atanabilirler (51)”. “2547 sayılı yükseköğretim kanununun 33. maddesi uyarınca; araştırma görevlileri, yükseköğretim kurumlarında yapılan araştırma, inceleme ve deneylerde yardımcı olan ve yetkili organlarca verilen ilgili diğer görevleri yapan öğretim yardımcılarıdır. Bunlar anabilim veya anasanat dalı başkanlarının önerisi, bölüm başkanı, dekan, enstitü, yüksekokul veya konserve müdürünün olumlu görüşü üzerine rektörün onayı ile araştırma görevlisi kadrolarına

en çok üç yıl süre ile atanırlar; atanma süresi sonunda görevleri kendiliğinden sona erer. Bunlar aynı usulle yeniden atanabilirler” (51).

Araştırma görevlilerinin lisans ve lisansüstü eğitimlerinde “araştırma etiği” konusunun işleme durumuna bakıldığında; % 59.7’si lisans eğitiminde, % 85.9’u lisansüstü eğitiminde bu konunun işlendiğini belirtmişlerdir. Araştırma görevlilerinin araştırma etiği ile ilgili yayın izleme durumuna bakıldığında; % 34.0’ü izlediklerini, % 57.1’i bazen izlediklerini, % 8.9’u ise izlemediklerini belirtmişlerdir.

Araştırma görevlilerinin araştırma etiği ile ilgili bilimsel etkinliklere katılma durumuna bakıldığında; katılan (% 49.7) ve katılmayan (% 50.3) oranlarının birbirlerine yakın oldukları görülmektedir (Bkz. Ek Tablo 11). Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumuna bakıldığında ise çoğunluğunun (% 78.0) araştırmalarda katılımcı olarak yer aldıkları görülmektedir (Bkz. Ek Tablo 12).

Araştırma görevlilerinin araştırma makalesi yayımlama durumuna bakıldığında; çoğunluğunun (% 71.2) araştırma makalesi yayımladığı belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Araştırma görevlilerinin mezun oldukları okul ve yaşlarına göre işgal ettikleri kadronun dağılımı

	Kadro								x ^{2*}	p
	50d		35		33		Toplam			
Mezun Olunan Okul	n	%	n	%	n	%	n	%		
Hemşirelik yüksekokulu	62	95.4	60	76.9	45	93.8	167	87.4		
Sağlık yüksekokulu	3	4.6	18	23.1	3	6.3	24	12.6	13.326	0.001
Toplam	65	100.0	78	100.0	48	100.0	191	100.0		
Yaş										
23–26	19	29.2	14	17.9	6	12.5	39	20.4	14.993	0.020
27-30	32	49.2	40	51.3	19	39.6	91	47.6		
31-34	10	15.4	21	26.9	15	31.3	46	24.1		

35+	4	6.2	3	3.8	8	16.7	15	7.9
Toplam	65	100.0	78	100.0	48	100.0	191	100.0

* ki- kare testi uygulanmıştır

Tablo 4.2.'de araştırma görevlilerinin mezun oldukları okula göre kadro dağılımlarına bakıldığında; 50d kadrosunda bulunanlar % 95.4'ü, 33. kadroda bulunanların % 93.8'i hemşirelik yüksekokulu mezunu iken 35.kadroda bulunanların % 23.1'i sağlık yüksekokulu mezunu, % 76.9'u hemşirelik yüksekokulu mezunudur. Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin mezun oldukları okula göre işgal ettikleri kadro arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.001). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın 35. maddeyi işgal eden Sağlık Yüksekokulu mezunu araştırma görevlilerinden kaynaklandığı belirlenmiştir.

Araştırma görevlilerinin yaşlarına göre kadro dağılımlarına bakıldığında; 2547-50d kadrosunda 27-30 yaş grubunun en yüksek oranda (% 49.2) ve 35 ve üzeri yaş grubunun en düşük oranda (% 6.2) bulunduğu görülmektedir. 2547-35 kadrosunda en yüksek oranda (% 51.3) yine 27-30 yaş grubunun olduğu ve 35 ve üzeri yaş grubunun en düşük oranda (% 3.8) bulunduğu görülmektedir. 2547-33 kadrosunda ise 27-30 yaş grubunun % 39.6'ya yükseldiği ve en az oranda (% 12.5) 23-26 yaş grubunun olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin yaşlarına göre işgal ettikleri kadro arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.020). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın 33. maddeyi işgal eden 35 ve daha fazla yaş grubundaki araştırma görevlilerinden kaynaklandığı saptanmıştır.

Tablo 4.3. Araştırma görevlilerinin araştırma makalesi yayımlama durumu

N=191		
Yayımlanmış Araştırma*	Sayı	%
Yalnızca yurt içinde	106	55.5
Yurt içinde + Yurt dışında	30**	15.7
Yok	55	28.8
(n=135)		
Yurt İçi Araştırma Sayısı ***		
1	35	25.9
2	27	20.0
3	25	18.5
4 +	48	35.6
(n=30)		
Yurt Dışı Araştırma Sayısı ****		
1	23	76.7
2 +	7	23.3

* 3 kişinin etikle ilgili yayını vardır.

** 1 kişinin sadece yurt dışı yayını var. Bu 1 kişi istatistiksel amaçla hem yurt içinde hem yurt dışında yayını olan gruba dahil edilmiştir.

*** 6 makale etikle ilgilidir.

**** 1 makale etikle ilgilidir.

Tablo 4.3.'de, araştırma görevlilerinin % 55.5'inin yalnızca yurt içinde, % 15.7'inin ise yurt içi+ yurt dışında yayımlanmış araştırması olduğu görülmektedir. % 28.8'inin yayımlanmış araştırması olmadığı belirlenmiştir (Bkz. Ek Tablo 13).

Araştırma görevlilerinin; % 35.6'sının (n=135) 4 ve üzerinde yurtiçinde yayımlanmış araştırması olduğu, % 76.7'sinin (n=30) ise yurt dışında yayımlanmış

yalnızca 1 adet araştırması olduğu görülmektedir. Bu makalelerin 7'si etikle ilgili olup 6'sı yurt içinde 1'i yurt dışında yayımlanmıştır.

Tablo 4.4. Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşaması, çalışma yılı, mezun oldukları okul ve yaşlarına göre yayımlanmış araştırma durumunun dağılımı

	Yayımlanmış Araştırma						Toplam		x ^{2*}	p
	Yurt içi		Yurt içi+Yurt dışı		Yok		n	%		
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Lisansüstü Eğitim										
Yüksek lisans öğrencisi+Yükseklisanslı	25	23.6	4	13.3	25	45.5	54	28.3		
Doktora öğrencisi +Doktoralı	81	76.4	26	86.7	30	54.5	137	71.7	12.457	0.002
Toplam	106	100.0	30	100.0	55	100.0	191	100.0		
Çalışma Yılı										
0-3	22	20.8	5	16.7	33	60.0	60	31.4		
4- 6	61	57.5	13	43.3	20	36.4	94	49.2	37.686	0.0001
7+	23	21.7	12	40.0	2	3.6	37	19.4		
Toplam	106	100.0	30	100.0	55	100.0	191	100.0		
Mezun Olunan Okul										
Hemşirelik yüksekokulu	96	90.6	28	93.3	43	78.2	167	87.4		
Sağlık yüksekokulu	10	9.4	2	6.7	12	21.8	24	12.6	6.182	0.045
Toplam	106	100.0	30	100.0	55	100.0	191	100.0		
Yaş										
23-26	14	13.2	2	6.7	23	41.8	39	20.4	37.431	0.0001
27-30	53	50.0	12	40.0	26	47.3	91	47.6		

31-34	32	30.2	9	30.0	5	9.1	46	24.1
35 +	7	6.6	7	23.3	1	1.8	15	7.9
Toplam	106	100.0	30	100.0	55	100.0	191	100.0

* ki- kare testi uygulanmıştır

Tablo 4.4.'de araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşamasına göre yayımlanmış araştırma durumuna bakıldığında; yalnızca yurt içi araştırması olanların % 76.4'ü, yurt içi+yurt dışı araştırması olanların ise % 86.7'si doktora öğrencisi+doktoralıdır. Yayımlanmış araştırması olmayanların % 45.5'i yüksek lisans öğrencisi+yüksek lisanslıdır. Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin buldukları lisansüstü eğitim aşamasına göre yayımlanmış araştırma durumu arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.002). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın yayımlanmış araştırması olmayan yüksek lisans öğrencisi+yüksek lisanslı gruptan kaynaklandığı saptanmıştır.

Araştırma görevlilerinin çalışma yılına göre yayımlanmış araştırma durumuna bakıldığında; yalnızca yurt içi araştırması olanların en yüksek oranda (% 57.5) 4-6 yıl çalışan grupta olduğu, yurt içi+ yurt dışı araştırması olanlarında yine en yüksek oranda (% 43.3) bu grupta yer aldığı görülmektedir. Yayımlanmış araştırması olmayanların en yüksek oranda (% 60) 0-3 yıl çalışan grupta bulunduğu, bu durumun yıllar arttıkça hızla düştüğü görülmektedir (4-6 yıl çalışan grubu % 36.4; 7 yıl ve üzeri çalışan grup % 3.6'dır). Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin çalışma yılına göre yayımlanmış araştırma durumu arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.0001). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın yayımlanmış araştırması olmayan 0-3 yıl çalışan gruptan kaynaklandığı belirlenmiştir.

Araştırma görevlilerinin mezun olduğu okula göre yayımlanmış araştırma durumuna bakıldığında; yalnızca yurt içi araştırması olanların en yüksek oranda (% 90.6) hemşirelik yüksekokulu mezunu olduğu, yurt içi+yurt dışı araştırması olanların da en yüksek oranda (% 93.3) yine bu okuldan mezun oldukları görülmektedir. Yayımlanmış araştırması olmayanların % 78.2'si Hemşirelik yüksekokulu mezunu iken % 21.8'i sağlık yüksekokulu mezundur. Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin çalışma yılına göre yayımlanmış araştırma durumu arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.045). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın yayımlanmış araştırması olmayan Sağlık yüksekokulu mezunu gruptan kaynaklandığı belirlenmiştir.

Araştırma görevlilerinin yaşlarına göre yayımlanmış araştırma durumuna bakıldığında; yalnızca yurt içi araştırması olanların en yüksek oranda (% 50.0) 27-30 yaş grubunda yer aldığı, yurt içi+yurt dışı araştırması olanlarında en yüksek oranda (% 40) yine bu yaş grubunda bulunduğu görülmektedir. Yayımlanmış araştırması olmayan araştırma görevlileri en yüksek oranda 27-30 yaş grubunda yer almaktadırlar (% 47.3). Bunu % 41.8 ile 23-26 yaş grubu izlemektedir. Bu oranlar daha yüksek olan diğer yaş gruplarında hızla düşmüştür (31-34 yaş grubu % 9.1; 35 ve üzeri yaş grubu % 1.8). Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin yaşlarına göre yayımlanmış araştırma durumu arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.0001). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın yayımlanmış araştırması olmayan 23-26 yaş grubundaki araştırma görevlilerinden kaynaklandığı saptanmıştır.

Tablo 4.5. Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşamasına göre yayımlanmış yurt içi araştırma sayısının dağılımı

	Yayımlanmış Yurt İçi Araştırma Sayısı										x ² *	p
	1		2		3		4 +		Toplam			
Lisansüstü Eğitim Aşaması	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yüksek lisans öğrencisi+Yükseklisanslı	14	40.0	3	11.1	7	28.0	5	10.4	29	21.5		
Doktora öğrencisi +Doktoralı	21	60.0	24	88.9	18	72.0	43	89.6	106	78.5	12.952	0.005
Toplam	35	100.0	27	100.0	25	100.0	48	100.0	135	100.0		

* ki- kare testi uygulanmıştır

Tablo 4.5.'de araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitim aşamasına göre yayımlanmış yurt içi araştırma sayılarına bakıldığında; doktora öğrencisi+doktoralı olanların % 89.6'sının 4 ve üzerinde, % 88.9'unun 2 adet, % 72'sinin 3 adet yurt içinde yayımlanmış araştırması olduğu belirlenmiştir. 1 adet yurt içinde yayımlanmış

araştırması olanların % 60'ı doktora öğrencisi+doktoralı iken % 40'ı yüksek lisans öğrencisi+yükseklisanslıdır. Yapılan istatistiksel analiz sonucu, araştırma görevlilerinin buldukları lisansüstü eğitim aşamasına göre yayımlanmış yurt içi araştırma sayıları arasındaki farkın önemli olduğu belirlenmiştir (P=0.005). Yapılan ileri istatistiksel analiz sonucu farklılığın yüksek lisans öğrencisi+ yüksek lisanslı olanlardan bir yayını olan gruptan kaynaklandığı belirlenmiştir.

Tablo 4.6. Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin sorulardan aldıkları puanların dağılımı

Alınan Puan	Sayı	%
4	2	1.0
6	1	0.5
7	5	2.6
8	6	3.1
9	12	6.3
10	28	14.7
11	30	15.7
12	22	11.5
13	36	18.8
14	31	16.2
15	9	4.7
16	6	3.1
17	2	1.0
18	1	0.5
Toplam	191	100.0

Tablo 4.6.'da araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin sorulardan aldıkları puan dağılımına bakıldığında; 19 puanlık soru setinden en az 4 en fazla 18

puan aldıkları görülmektedir. 4-9 puan alanların (başarısız olanların) oranı % 13.5, 10-18 puan alanların (başarılı olanların) oranı % 86.2'dir. Başarılı olanların % 76.9'u 10-14 puan alırken % 9.3'ü 15-18 puan almıştır.

Tablo 4.7. Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin soruları bilme ve başarı durumlarının dağılımı

Soru no	SORU İÇERİKLERİ	Bilme Durumu	Başarı Durumu				Toplam	
			Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
			n	%	n	%	n	%
1	Denekleri insan olan araştırmalara yol göstermek için hazırlanan bütün belgelere temel oluşturan belgenin “Nürnberg kodu” olduğunu	<i>Bilen</i>	91	55.2	10	38.5	101	52.9
		<i>Bilmeyen</i>	74	44.8	16	61.5	90	47.1
2	İnsan kanser dokusundan elde edilmiş canlı kanser hücrelerini içeren bir süspansiyonun hastalara verildiği etik dışı çalışmanın “Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi” çalışması olduğunu	<i>Bilen</i>	17	10.3	1	3.8	18	9.4
		<i>Bilmeyen</i>	148	89.7	25	96.2	173	90.6
3	Nürnberg Kodunda “çalışmanın tedavi edici nitelikte olduğu yada olmadığı” konusunun yer almadığını	<i>Bilen</i>	68	41.2	6	23.1	74	38.7
		<i>Bilmeyen</i>	97	58.8	20	76.9	117	61.3
4	İnsan denekler üzerindeki araştırmalara ilişkin düzenlemelerden araştırmacı tarafından bilinmesi zorunlu olmayamın “belli başlı ülkelerdeki yasal düzenlemeler” olduğunu	<i>Bilen</i>	148	89.7	18	69.2	166	86.9
		<i>Bilmeyen</i>	17	10.3	8	30.8	25	13.1
5	Araştırmanın “araştırmacıya sağladığı katkının” araştırma konusunun seçimine hizmet etmediğini	<i>Bilen</i>	152	92.1	17	65.4	169	88.5
		<i>Bilmeyen</i>	13	7.9	9	34.6	22	11.5
6	Araştırmacıların özgeçmişini inceleyerek, bir çalışmayı yürütebilecek bilgi birikimleri ve deneyimleri olup olmadığı konusunda karar veren kurulun “Bilimsel kurul/ araştırma kurulu”	<i>Bilen</i>	118	71.5	5	19.2	123	64.4
		<i>Bilmeyen</i>	47	28.5	21	80.8	68	35.6
7	Karar verme yeteneği zayıf olan yetişkin bireyler adına araştırmaya denek olarak katılma kararını “denek ile birlikte vasilerininin vermesi” gerektiğini	<i>Bilen</i>	67	40.6	4	15.4	71	37.2
		<i>Bilmeyen</i>	98	59.4	22	84.6	120	62.8
8	Yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırma için bilgilendirilmiş onam alınırken deneye “bunun kendisi için bir tedavi seçeneği olduğunu” söylemenin yanıltıcı olduğunu	<i>Bilen</i>	155	93.9	13	50.0	168	88.0
		<i>Bilmeyen</i>	10	6.1	13	50.0	23	12.0
9	Onam formunun araştırmacı, denek ve tanık tarafından imzalanması gerektiğini	<i>Bilen</i>	77	46.7	11	42.3	88	46.1
		<i>Bilmeyen</i>	88	53.3	15	57.7	103	53.9
10	“Soru formuyla yapılan araştırmalarda” denekten yazılı onam alınmayabileceğini	<i>Bilen</i>	143	86.7	16	61.5	159	83.2
		<i>Bilmeyen</i>	22	13.3	10	38.5	32	16.8

Tablo 4.7.'in devamı

Soru no	SORU İÇERİKLERİ	Bilme Durumu	Başarı Durumu				Toplam	
			Başarılı (10-19puan)		Başarısız (1-9 puan)			
			n	%	n	%	n	%
11	Denek olarak kullanılmaları söz konusu olduğunda diğerlerine göre özel olarak gözetilmesine en az gereksinim duyulan grubun “kadınlar” olduğunu	<i>Bilen</i>	67	40.6	5	19.2	72	37.7
		<i>Bilmeyen</i>	98	59.4	21	80.8	119	62.3
12	Sosyal bilimlerde Soru formuyla yapılan araştırmalarda “araştırmacının deneği katılım için bilgilendirmesinin” katılımın gönüllülüğünü etkilemediğini	<i>Bilen</i>	116	70.3	10	38.5	126	66.0
		<i>Bilmeyen</i>	49	29.7	16	61.5	65	34.0
13	Veri toplama aşamasında gizli teyp kaydı yapılması, tek yönlü ayna tekniği ve gizli kamera kullanılması durumunda öncelikle zedelenen ilkenin “özerkliğe saygı ilkesi” olduğunu	<i>Bilen</i>	157	95.2	20	76.9	177	92.7
		<i>Bilmeyen</i>	8	4.8	6	23.1	14	7.3
14	Tezlerde deneklerin adı ve soyadının baş harfi, protokol numarası, tanısı, ameliyat ve cinsiyeti gibi bilgilerin ek bir liste şeklinde verilmesinin “okuyucunun deneklere kolaylıkla ulaşmasını sağladığı” için sakıncalı olduğunu	<i>Bilen</i>	137	83.0	14	53.8	151	79.1
		<i>Bilmeyen</i>	28	17.0	12	46.2	40	20.9
15	Çalışmanın denek üzerinde olumsuz etkiler yarattığını fark eden araştırmacının “deneği hemen araştırmadan çıkarması” gerektiğini	<i>Bilen</i>	62	37.6	6	23.1	68	35.6
		<i>Bilmeyen</i>	103	62.4	20	76.9	123	64.4
16	Deneğin yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırmaya katılması durumunda “çalışmanın deneğe fayda sağlamasının” zorunlu olmadığını	<i>Bilen</i>	139	84.2	12	46.2	151	79.1
		<i>Bilmeyen</i>	26	15.8	14	53.8	40	20.9
17	“Disiplinsiz araştırmann” bilimsel hile olmadığını	<i>Bilen</i>	149	90.3	16	61.5	165	86.4
		<i>Bilmeyen</i>	16	9.7	10	38.5	26	13.6
18	Bilimsel araştırmaların yayımlanmasıyla ilgili olarak “araştırmacı bağımsız olarak yürüttüğü araştırmayı yayımlamama hakkına sahiptir” ifadesinin yanlış olduğunu	<i>Bilen</i>	58	35.2	2	7.7	60	31.4
		<i>Bilmeyen</i>	107	64.8	24	92.3	131	68.6
19	Bir araştırmacının yayımlanması sırasında “araştırma makalesinin son biçimini eleştirerek onay veren kişinin” yazarlar listesinde gösterilmeye uygun olduğunu	<i>Bilen</i>	138	83.6	19	73.1	157	82.2
		<i>Bilmeyen</i>	27	16.4	7	26.9	34	17.8
TOPLAM			165	86.2	26	13.5	191	100.0

Tablo 4.7’de araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin soruları bilme ve başarı durumlarının dağılımına bakıldığında; araştırma görevlilerinin ilk 3 sırada bildikleri sorular 13., 5. ve 8. sorulardır. Araştırma görevlileri “*Veri toplama aşamasında gizli teyp kaydı yapılması, tek yönlü ayna tekniği ve gizli kamera kullanılması durumunda öncelikle zedelenen ilkenin özerkliğe saygı ilkesi olduğunu*” en yüksek oranda bilmişlerdir (% 92.7). Bunu 2. sıra “*Araştırmanın araştırmacıya sağladığı katkının araştırma konusunun seçimine hizmet etmediğini*” sorusunu bilenler (% 88.5) izlemektedir. 3. sırada ise “*Yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan_bir araştırma için bilgilendirilmiş onam alınırken deneğe bunun kendisi için bir tedavi seçeneği olduğunu söylemenin yanıltıcı olduğunu*” sorusunu bilenler (% 88) yer almaktadır. 10-19 puan alarak başarılı olan araştırma görevlilerinin % 95.2’si 13. soruyu, % 92.1’i 5.soruyu, % 93.9’u ise 8. soruyu bilmişlerdir

Araştırma görevlilerinin en az bildikleri ilk 3 soru sırasıyla 2., 18. ve 15. sorulardır. “*İnsan kanser dokusundan elde edilmiş canlı kanser hücrelerini içeren bir süspansiyonun hastalara verildiği etik dışı çalışmanın Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi çalışması olduğunu*” en az (% 9.4) oranda bilmişlerdir. Bunu 2. sırada % 31.4 oranıyla “*Bilimsel araştırmaların yayımlanmasıyla ilgili olarak araştırmacı bağımsız olarak yürüttüğü araştırmayı yayımlamama hakkına sahiptir ifadesinin yanlış olduğunu*” sorusunu bilenler izlemektedir. 3 sırada ise “*Çalışmanın denek üzerinde olumsuz etkiler yarattığını fark eden araştırmacının “deneği hemen araştırmadan çıkarması gerektiğini”*” sorusunu bilenler (% 35.6) yer almaktadır.

Başarılı olan araştırma görevlilerinin % 89.7’si 2. soruyu, % 64.8’i 18. soruyu, % 62.4’ü ise 15. soruyu bilememişlerdir.

Araştırma görevlilerinin demografik verileri ile araştırma etiği ile ilgili başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır (Bkz Ek Tablo 15-24).

Tablo 4.8. “Bilim bütün değerlerin en üstündeki değer değildir. Her şey bilimin emrinde olamaz.” sözünün anlamına ilişkin yanıtların içeriği

N=191		
Yanıtlar	n	%
İnsan hakları göz önünde bulundurulmalıdır	89	43.6
Etik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır	72	35.2
Bilim bir amaç değil insanlığın hizmetinde kullanılan bir araçtır	9	4.4
Bilim her şeyi açıklayamaz, din ve kültür bilimden önemlidir	20	9.8
Bilimsel araştırmalarda insan hakları ve değerleri korunmayabilir, bilim en önemli değerdir	14	6.9
Toplam	204*	100.0

* Birden çok yanıt verilmiş olup yüzdeler n üzerinden alınmıştır.

Tablo 4.8’de araştırma görevlilerinin % 43.6’sı insan haklarını, % 35.2’si etik ilkeleri göz önünde bulundurmamayı, % 4.4’ü bilimin bir amaç değil insanlığın hizmetinde kullanılan bir araç olduğunu, % 9.8’i bilimin herşeyi açıklamayacağını din ve kültürün bilimden önemli olduğunu, % 6.9’u ise bilimin en üstün değer olduğunu bilimsel araştırmalarda insan hakları ve değerlerinin korunmayabileceğini belirtmiştir.

5. TARTIŞMA

5.1. Lisans ve Lisansüstü Eğitiminde “Araştırma etiği” Konusunun İşlenmesi ve Araştırma Etiği İle İlgili Yayın İzleme (Bkz. Tablo 4.1);

Araştırma görevlilerinin % 59.7’sinin lisans, % 85.9’unun ise lisansüstü eğitimleri sırasında araştırma etiğine ilişkin dersler aldıkları saptanmıştır. Ülkemizde 1990’lı yıllardan bu yana Avrupa Birliğine girme çabalarının etkisiyle insan hakları, hasta hakları, mesleki etik ve araştırma etiği gibi kavramlar üzerinde daha ağırlıklı bir şekilde durulmaktadır. Avrupa Birliği standartlarına uygun olarak; “Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi’nin” (21) yeniden düzenlenmesiyle “Hekimlik ve Meslek Etiği Kuralları” (22), ayrıca “İlaç Araştırmaları Hakkında Yönetmelik” (23), “Hasta Hakları Yönetmeliği” (24), “İyi Klinik Uygulamalar Klavuzu” (25) geliştirilmiştir. Bütün bu gelişmeler hemşirelik eğitimi etkilemiş, hasta hakları kavramıyla iç içe olan araştırma etiği üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır. Hemşirelikte lisans üstü eğitimin amaçlarından biri de bilimsel araştırma yapabilecek nitelikte hemşireler yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda hemşirelikte lisansüstü eğitimde araştırma etiği konusunun işlenme oranının daha yüksek olması beklenti dahilindedir. Araştırma görevlilerinin % 34’ü araştırma etiği ile ilgili yayın takip ettiklerini belirtmişlerdir. Geleceğin akademisyen hemşirelerinin kendilerini bu denli ilgilendiren bir konuda yayın takip etme oranlarını oldukça düşük olduğu görülmektedir.

5.2. Araştırma Görevlilerinin Bilimsel Etkinliklere, Araştırmalara Denek Olarak Katılmaları ve Araştırma Makalesi Yayımlamaları (Bkz. Tablo 4.1);

Bu çalışmada araştırma görevlilerinin yarısı (% 49.7) kongre ve sempozyum gibi bilimsel etkinliklere katıldıklarını belirtmişlerdir. Araştırma görevlilerinin aldıkları maaş göz önünde bulundurulunca bilimsel etkinliklere katılabilecek yeterli ekonomik güce sahip olmadıkları söylenebilir.

Bu çalışmada araştırma görevlilerinin % 78’inin araştırmalara denek olarak katıldığı belirlenmiştir. Katılımcıların % 31.4’ünün 0-3 yıldır araştırma görevlisi olarak çalışmakta olduğu (Bkz. Tablo 4.1) göz önünde bulundurulunca, çalışmalara denek olarak katılımın oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Araştırma görevlileri

kendileri de araştırmacı oldukları için karşılarındaki araştırmacılarla empati yapabilmeleri katılım oranlarını etkilemiş olabilir. Araştırma görevlilerinin çoğunluğunun (% 71.2) yayımlanmış araştırması olması beklenen olumlu bir sonuçtur.

5.3. Araştırma Görevlilerinin Mezun Olduğu Okul ve Yaşlarına Göre İşgal Ettikleri Kadrolar (Bkz. Tablo 4.2);

Araştırma görevlilerinin mezun olduğu okula göre kadro dağılımlarına bakıldığında; 2547-35 kadrosunda bulunan araştırma görevlilerinin % 23.1'inin sağlık yüksekokulu mezunu olduğu görölmüş ve istatistiksel farklılığın bu gruptan kaynaklandığı saptanmıştır (P=0.001). Ülkemizde hemşirelik lisans eğitimi 1955 yılında EÜHYO'da başlamış ve 1996 yılına kadar sadece dokuz hemşirelik yüksekokulu tarafından yürütölmüştür. Ancak, ölkemizde Avrupa Birliğine girme çabalarının da etkisiyle, Yüksek Sağlık şurası 1995 yılında hemşirelik ve ebelik eğitiminin lisans düzeyinde ve üniversiteler bünyesinde yürütölmesi kararını almıştır. Bu karar doğrultusunda 1996 yılında Sağlık Meslek Liselerine öğrenci alımı durdurularak, üniversiteler bünyesinde 79 Sağlık Yüksek Okulu kurulmuştur (52) ve bunlardan 66 tanesi halen faaliyet göstermektedir (53).

Yeni kurulan bu okullarda hemşirelik, ebelik ve sağlık memurluğu eğitimi verilmektedir. Ülker ve ark. (54)'nın yazdığı raporda; Türkiye'de bulunan 66 sağlık yüksek okulunda toplam 511 hemşirenin eğitim kadrolarında görev aldığı ve bunların sadece % 8.9'unun öğretim üyesi olduğu, kalanların ise ya lisans mezunu (% 35.2) ya da yüksek lisans (% 42.3) ve doktora öğrencisi (% 14.2) olduğu belirtilmektedir. Bu okulların öğretim elemanını yetiştirme sorumluluğu da sayıları oldukça az olan hemşirelik yüksek okullarında bulunmaktadır. Sağlık Yüksekokulları ve doktora eğitimi vermeyen Hemşirelik Yüksekokullarının araştırma görevlileri 2547-35 kadrosunda hemşirelik yüksekokullarında görevlendirilmektedir.

Araştırma görevlilerinin yaşlarına göre kadro dağılımlarına bakıldığında; 2547-33 kadrosunda bulunan araştırma görevlilerinin % 16.7'sinin 35 yaş ve üzeri grupta yer aldığı görölmüş ve istatistiksel farklılığın bu gruptan kaynaklandığı saptanmıştır (P=0.020). 2547-33 kadrosunda görevlendirme doktorasını tamamlamış ya da lisans mezunu araştırma görevlilerine verilen kadrodur. Bu kadroyu işgal eden

araştırma görevlilerine kurumun lisansüstü eğitim yaptırma zorunlulukları yoktur. Bu kişilerin hizmetlerinden yararlanır ya da doktora programını tamamlamış ise yardımcı doçentliğe hazırlanması için bir süre tanınır.

5.4. Araştırma Görevlilerinin Araştırma Makalesi Yayımlaması (Bkz.Tablo 4.3);

Araştırma görevlilerinin % 55.5'inin yurt içinde, % 15.7'sinin yurt içi+yurt dışı araştırması olduğu, % 28.8'inin ise yayımlanmış araştırması olmadığı görülmektedir. Ülkemizde akademisyen hemşireler, 1970'li yıllardan bu yana araştırma yapmaktadırlar. Avrupa Birliğine girme çabalarının etkisiyle 1990'lı yıllardan sonra hemşirelik alanındaki yayın niteliğinde iyileşme ve yayın sayısında artış olduğu gözlenmektedir. Yüksek Öğretim Kurumunun ve bazı üniversitelerin akademik yükseltme ve atamalar için ölçütler getirmesi, tüm akademisyenleri olduğu gibi hemşirelik alanındakileri de uluslararası indeksler kapsamındaki dergilerde yayın yapmaya yönlendirmektedir. Fakat, daha önce belirtildiği gibi sağlık yüksek okullarının gereksinimi olan öğretim üyesi karşılanmadan açılması, yetersiz sayıda öğretim üyesi ile çalışan hemşirelik yüksekokullarının da iş yükünü artırmıştır. Bu bağlamda, sadece kendi eğitimlerinden sorumlu olmaları gereken araştırma görevlilerinin lisans düzeyinde ders anlatmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu durumun hem eğitim kalitesini hem de araştırma görevlilerinin yayın sayısını olumsuz yönde etkilediği düşünülebilir. Hundley ve ark. (55)'nin yaptığı çalışmada; katılımcılar araştırma yapmalarının önündeki engeller açısından da değerlendirilmişlerdir. Zaman azlığı ve hiyerarşi araştırma yapma önündeki en önemli engeller olarak belirlenmiştir.

Literatürde araştırma görevlilerinin yayın durumunu ve bilimsel etkinliklerini irdeleyen çalışmalara rastlanamamıştır. Ancak Szirony ve ark.(40)'nın 384 öğretim üyesi üzerinde yapmış olduğu çalışmada; katılımcıların % 88.4'ünün hakemli mesleki dergilerde yayımlanmış araştırma makalesinin olduğu, % 92.3'nün ise hemşirelik konferanslarında araştırma makalesi sunduğu belirtilmektedir.

Araştırmaya katılan araştırma görevlilerinin % 64.9'unun doktora öğrencisi % 6.8'inin doktoralı olduğu göz önüne alınca yayımlanmış yurt dışı araştırma oranı oldukça düşük bulunmuştur. Doktora programına kayıtlı ya da tamamlamış olan

araştırma görevlilerinin yurt dışında araştırma yayımlayabilecek nitelikte olmaları istendik durumdur. Ayrıca etikle ilgili yurt içinde 6, yurt dışında 1 makale yayımlanmış olması dikkat çekici bir diğer noktadır. Leino- Kipli (56)'ye göre bilimsel dergilerde yayımlanan hemşirelik etiği konusunda makaleler hemşirelere ve araştırmacılara karşılaştıkları etik sorunları çözmelerinde yardımcı olmakta ancak, bu yayınlar bu konudaki ihtiyacı karşılayamamaktadır.

5.5. Araştırma Görevlilerinin Lisansüstü Eğitim Aşaması, Çalışma Yılı, Mezun Oldukları Okul ve Yaşlarına Göre Yayımlanmış Araştırmaları (Bkz. Tablo 4.4);

Yayımlanmış araştırması olmayan araştırma görevlilerinin % 45.5'inin yüksek lisans öğrencisi+ yüksek lisanslı olduğu görülmüş ve istatistiksel farklılığı bu grubun oluşturduğu saptanmıştır (P=0.002). Yüksek lisans aşamasının temel amacının, henüz yolun başındaki araştırmacılara araştırma yapmayı öğretmek olduğu göz önünde bulundurulunca, bu aşamada henüz hemşirelik literatürüne katkı verebilecek düzeyde araştırmalar ortaya koyamamaları beklenen bir sonuçtur. Ayrıca bu aşamadaki araştırma görevlilerinin akademik yaşama uyum sürecini yaşadıklarını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Doktora aşaması ise, yüksek lisans sürecinde araştırma yapmayı öğrenmiş bireylerin mevcut bilimsel bilgi yüküne yeni bir bilgi ile katkı sağlamalarının beklendiği bir aşamadır. Bu bağlamda doktor adaylarının yaptığı araştırmalardan daha fazla yayın yapmaları beklenen bir durumdur.

Yayımlanmış araştırması olmayan araştırma görevlilerinin çoğunluğunun (% 60) 0-3 yıl çalışan grupta yer aldıkları görülmüş ve istatistiksel farklılığı bu grubun oluşturduğu saptanmıştır (P=0.0001). 0-3 yıldır çalışan katılımcıların da henüz akademik yaşamın başında oldukları düşünülünce çoğunun yayınının olmaması beklenti dahilindedir.

Yayımlanmış araştırması olmayan araştırma görevlilerinin % 21.8'inin Sağlık Yüksekokulu mezunu olduğu belirlenmiş ve istatistiksel farklılığı bu grubun oluşturduğu saptanmıştır (P=0.045). Daha önce de belirttiğimiz gibi sağlık yüksekokulu ve doktora eğitimi vermeyen hemşirelik yüksekokulu araştırma görevlileri, 2547-35 kadrosunda lisans üstü eğitim veren hemşirelik yüksekokul'larında eğitim almak üzere görevlendirilmektedirler. Görevlendirildikleri

hemşirelik yükseköğretim kurumlarında lisans üstü eğitim yapmak üzere gelen bu araştırma görevlileri, yeni bir şehre ve iş yerine uyum sürecini de birlikte yaşamaktadırlar. Bu koşullar altında yayın yapamamaları olası görünmektedir.

Yayımlanmış araştırması olmayan araştırma görevlilerinin % 41.8'inin 23-26 yaş grubunda oldukları görülmüş ve istatistiksel farklılığı bu grubun oluşturduğu saptanmıştır (P= 0.0001). 23-26 yaş grubundaki araştırma görevlilerinin yüksek lisans aşamasında olabilecekleri göz önüne alınca yayın yapmamış olmaları beklenti dahilindedir.

5.6. Araştırma Görevlilerinin Lisansüstü Eğitim Aşamasına Göre Yurt İçi Araştırma Sayıları (Bkz Tablo 4.5)

Yurt içinde yayımlanmış bir araştırması olan araştırma görevlilerinin % 40'ının yüksek lisans öğrencisi+ yüksek lisanslı olduğu görülmüş ve istatistiksel farklılığı bu grubun oluşturduğu saptanmıştır (P=0.005). Daha önce belirttiğimiz gibi yüksek lisans aşamasının temel amacı, henüz yolun başındaki araştırmacılara araştırma yapmayı öğretmektir. Bu aşamada araştırma görevlilerinin çoğunluğunun yurt içinde yayımlanmış bir araştırmasının olması beklenti dahilindedir.

5.7. Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin sorulardan aldıkları puan (Bkz. Tablo 4.6);

Bu çalışmaya katılan araştırma görevlilerinin % 86.2'si 10 ve üzerinde soru bilerek başarılı kabul edilmiştir. Başarılı kabul edilenlerin, % 76.9'u 10-14 puan olarak orta düzeyde, % 9.3'ü ise 15-18 puan olarak üst düzeyde başarı göstermişlerdir. Katılımcıların başarı oranının yüksek olmasının nedeni; daha önce belirtildiği gibi ülkemizde 1990'lı yıllardan bu yana Avrupa Birliğine girme çabalarının etkisiyle insan hakları, hasta hakları, araştırmalar ve etik kavramları üzerinde daha ağırlıklı bir şekilde durulması ve bu gelişmelerin hemşirelik eğitimi etkilemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Hundley ve ark. (55)'nin ebe ve hemşireler üzerinde yaptığı çalışmada; eğitim verildikten sonra katılımcıların hem bilgi düzeylerinin hem de araştırma kaynaklarını kullanma oranlarının önemli ölçüde arttığı belirtilmektedir. Ancak araştırma görevlilerinin araştırma etiği ile ilgili bilimsel etkinliklere katılım oranının düşük (% 49.7) olması ve araştırma etiği

eğitiminde sürekliliğin sağlanamaması, yüksek düzeyde başarı gösterme oranını etkilemiş olabilir. Jeffer (57)'ın belirttiğine göre; üniversite eğitimi sırasında verilen araştırma etiği dersleri araştırma etiği konusunda güncel kalmak için yeterli değildir. Klinik hemşireleri üniversite eğitimleri sırasında araştırma etiği konusunda dersler görmüş olsalar bile gittikçe karmaşıklaşan araştırma uygulama protokollerinin varlığı ve insan haklarını korumak amacıyla gittikçe gelişen uygulamalar sürekli eğitimin gerekliliğine işaret etmektedir. Araştırma etiği konusunda sürekli eğitim sadece araştırma görevlileri için değil araştırma görevlilerinin eğitimlerinden sorumlu olan öğretim üyeleri için de gereklidir. Szirony ve ark. (40)'nın yaptığı çalışmada, öğretim üyelerinin öğrencilerini yeterli düzeyde eğitebilecek araştırma etiği bilgisine sahip olmadıklarına işaret edilmektedir.

5.8. Araştırma Görevlilerinin Araştırma Etiğine İlişkin Soruları Bilme Durumları (Bkz. Tablo 4.7);

Birinci sırada, *“Veri toplama aşamasında gizli teyp kaydı yapılması, tek yönlü ayna tekniği ve gizli kamera kullanılması durumunda öncelikle zedelenen ilkenin özerkliğe saygı ilkesi olduğunu”* bilenler (% 92.7) yer almaktadır. Araştırma görevlilerinin, evrensel kaynaklı olan hazır normlar konusunda daha çok bilgi sahibi olmaları nedeniyle bu soruyu bilme oranlarını arttırdığı düşünülebilir. Nitekim araştırma görevlileri 20. soruya en yüksek oranla (% 78.8) *“İnsan hakları ve etik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır”* yanıtını vermişlerdir.

İkinci sırada, *“Araştırmanın araştırmacıya sağladığı katkının araştırma konusunun seçimine hizmet etmediğini”* bilenler (% 88.5) yer almaktadır. Araştırma görevlilerinin bu soruyu bu kadar yüksek oranda bilmelerinin nedeni, doğru yanıtın çıkarıcı ve bencil olmama gibi toplumsal ahlak kuralları ile örtüşmesi olabilir.

Üçüncü sırada, *“Yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırma için bilgilendirilmiş onam alınırken deneye bunun kendisi için bir tedavi seçeneği olduğunu söylemenin yanıltıcı olduğunu”* bilenler (% 88) yer almaktadır. Bu sorunun yüksek oranda bilinmesinin bir nedeni doğru yanıtın yalan söylememe gibi toplumsal ahlak kuralıyla örtüşmesi olabilir. Diğer bir nedeni de, Helsinki Deklerasyonu'nda yer alan tedavi edici olan ya da olmayan araştırmalar hakkında bilgileri olduğudur. Nitekim, araştırma görevlilerinin 8. sırada yer alan *“Deneyin yalnızca bilimsel*

bilgiye katkısı olan bir araştırmaya katılması durumunda çalışmanın deneye fayda sağlamasının zorunlu olmadığı” şeklindeki 16. soruyu % 79.1 oranında bildikleri görülmektedir.

Dördüncü sırada, “*İnsan denekler üzerindeki araştırmalara ilişkin düzenlemelerden araştırmacı tarafından bilinmesi zorunlu olmayanın belli başlı ülkelerdeki yasal düzenlemeler olduğunu*” bilenler (% 86.9) yer almaktadır. Araştırma görevlileri genel bilgilerini kullanarak kendilerini bağlayabilecek yasal ve etik düzenlemelerin hangileri olduğunu bilmekte başarılı olmuşlardır.

Beşinci sırada, “*Disiplinsiz araştırmanın bilimsel hile olmadığı*” bilenler (% 86.4) yer almaktadır. Kendileri de birer araştırmacı olan araştırma görevlileri bilimsel hilenin gündemde olması ve medyaya da yansımaları nedeniyle bu konuda bilgi sahibidirler. Aynı zamanda, bunlar geçen araştırmacı oldukları için çalışmaları sırasında danışmaları onları disiplinsiz araştırmadan uzak tutmaya çalışılır. Bu nedenle bu konudaki bilgileri daha iyi olabilir.

Altıncı sırada “*Soru formuyla yapılan araştırmalarda denekten yazılı onam alınmayabileceğini*” bilenler (% 83.2) yer almaktadır. Hemşirelik alanında yrtlen araştırmalarda yaygın olarak soru formu kullanılmıştır. Bu konuda araştırma görevlilerinin bilgisinin olması beklenen bir durumdur. Benzer biçimde onuncu sırada, “*Sosyal bilimlerde soru formuyla yapılan araştırmalarda araştırmacının deneye katılım için bilgilendirmesinin katılımın gnllililiğini etkilemediğini*” bilenlerin (% 66) yüksek oranda oldukları görülmektedir.

Yedinci sırada, “*Bir araştırmanın yayımlanması sırasında araştırma makalesinin son biçimini inceleyerek onay veren kişinin yazarlar listesinde gösterilmeye uygun olduğunu*” bilenler (% 82.2) yer almaktadır. Araştırma görevlilerinin bu soruyu kendi yaşamlarından elde ettikleri deneyimler sonucunda bildikleri düşünülebilir. Örneğin, araştırma görevlileri iyi hazırlanmamış araştırmaları yayımlayamamış olabilirler.

Dokuzuncu sırada, “Tezlerde deneklerin adı ve soyadının baş harfi, protokol numarası, tanısı, ameliyat ve cinsiyeti gibi bilgilerin ek bir liste şeklinde verilmesinin okuyucunun deneklere kolaylıkla ulaşmasını sağladığı için sakıncalı olduğunu” bilenler (% 79.1) yer almaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, evrensel hazır normlar konusunda bilgilerinin iyi olması araştırma

görevlilerinin bu soruyu bilme durumunu etkilemiş olabilir ancak bu kadar açık olan sorunun daha yüksek oranda bilinmesi beklenirdi. Bu soruyu bilmeyenler (% 20.9) muhtemelen geçmişte yürütülen tezlerde bu tür bilgilerin bulunmasından etkilenmiş olabilirler.

Onbirinci sırada, *“Araştırmacıların özgeçmişini inceleyerek, bir çalışmayı yürütebilecek bilgi birikimleri ve deneyimleri olup olmadığı konusunda karar veren kurulun Bilimsel kurul/ araştırma kurulu olduğunu”* bilenlerin (% 64.4) oranının düşük olduğu görülmektedir. Ülkemizde araştırma kurulları ve etik kurulların birbirinden net olarak ayrılması ve bir çok araştırmanın uygulandığı merkezde etik kurul/araştırma kurulu bulunmaması nedeniyle sadece kurumların yönetiminden izin alınması bu soruyu bilme oranını etkilemiş olabilir.

Onikinci sırada, *“Denekleri insan olan araştırmalara yol göstermek için hazırlanan bütün belgelere temel oluşturan belgenin Nürnberg Kodu olduğunu”* bilenlerin oranının % 52.9 olduğu görülmektedir. Araştırma görevlilerinin araştırma etiği ve tarihi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları bu soruyu bilme oranını etkilemiş olabilir. Nitekim ondördüncü sırada *“Nürnberg Kodunda çalışmanın tedavi edici nitelikte olduğu yada olmadığı konusunun yer almadığını”* bilenler (% 38.7) oranının yine düşük olduğu belirlenmiştir. Bu oran araştırma görevlilerinin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Ayrıca en düşük bilinme oranıyla (% 9.4) ondokuzuncu sırada bulunan, *“İnsan kanser dokusundan elde edilmiş canlı kanser hücrelerini içeren bir süspansiyonun hastalara verildiği etik dışı çalışmanın Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi Çalışması olduğunu”* bilenler yer almaktadır. Araştırma görevlilerinin Nazi Tıbbi Deneyleri dışında uluslararası düzeyde büyük yankı uyandıran üç büyük etik dışı çalışmayı yeterince tanımadıkları görülmektedir.

Onüçüncü sırada, *“Onam formunun araştırmacı, denek ve tanık tarafından imzalanması gerektiğini”* bilenlerin oranının (% 46.1) düşük olduğu görülmektedir. Nitekim deneğin araştırmaya katılım konusunda bilgilendirilmiş onam kavramı kapsamındaki 16. sırada bulunan *“Karar verme yeteneği zayıf olan yetişkin bireyler adına araştırmaya denek olarak katılma kararını denek ile birlikte vasilerinin vermesi gerektiği”* şeklindeki 7. soruyu düşük düzeyde (% 37.2) bildikleri

görülmektedir. Yazılı/sözel bilgilendirilmiş onamla ilgili bu soruların az bilinmesi araştırma görevlilerinin bilgilendirilmiş onam konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıklarını düşündürmektedir.

Onbeşinci sırada, *“Denek olarak kullanılmaları söz konusu olduğunda diğerlerine göre özel olarak gözetilmesine en az gereksinim duyulan grubun kadınlar olduğunu”* bilenlerin oranının (% 37.7) düşük olduğu belirlenmiştir. Araştırma görevlilerinin özel olarak gözetilmesi gereken grupları iyi tanımadıkları görülmektedir. Ayrıca kadın hakları ve kadınların korunması gibi konular gündemde olduğu için araştırma görevlileri bu durumdan etkilenmiş olabilirler. Nitekim onaltıncı sırada bulunan 7. sorunun bilinme oranının düşük (% 37.2) olması bu durumla örtüşmektedir.

Onyedinci sırada, *“Çalışmanın denek üzerinde olumsuz etkiler yarattığını fark eden araştırmacının deneği hemen araştırmadan çıkarması gerektiğini”* bilenlerin oranının (% 35.6) düşük oluşu düşündürücüdür. Araştırma görevlilerinin çoğunluğu araştırmada zarar gören bir bireyin bu zarardan kurtarılması gerektiğini düşünememektedirler. Nitekim araştırma görevlilerinden 20. soruda *“Bilim bir amaç değil insanlığın hizmetinde kullanılan bir araçtır”* yanıtını vererek asıl öncelikli olanın insan değeri olduğunu ifade edenlerin oranı oldukça düşük (% 4.4) bulunmuştur. Oysa ki araştırma görevlileri 20. soruya yüksek oranla (% 78.8) *“İnsan hakları ve etik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır”* yanıtını vermişlerdir. Araştırma görevlilerinin ezbere bilgiye sahip olmaları, insan hakları ve etik ilkeleri özümsememeleri bu soruyu bilme oranını etkilemiş olabilir. Ayrıca 20. soruda (% 6.9) *“Bilimsel araştırmalarda insan hakları ve değerleri korunmayabilir, bilim en önemli değerdir”* yanıtını veren grup da bu durumu etkilemiş olabilir.

Onsekizinci sırada, *“Bilimsel araştırmaların yayımlanmasıyla ilgili olarak araştırmacı bağımsız olarak yürüttüğü araştırmayı yayımlamama hakkına sahiptir ifadesinin yanlış olduğunu”* bilenlerin oranının (% 31.4) düşük olduğu görülmektedir. Bilimin genel özellikleri birikimli, sistematik ve evrensel nitelikli oluşudur. Araştırma görevlilerinin, bilimin birikimli olduğu diğer bir deyişle araştırmacının ürettiği bilimsel bilginin diğer bilgiler üzerine temellendiği ve bunun

bilim dünyasına duyurulması gerektiği hakkında bilgilerinin yeterli olmadığı görülmektedir.

Araştırma görevlilerinin demografik verileri ile başarı durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında (Bkz. Ek Tablo 15-24); demografik verilerin araştırma etiği bilgisini etkilememesi ciddi bir durumdur. Araştırma görevlilerinin daha köklü okullardan mezun olmaları, buldukları lisansüstü eğitim aşaması, lisans ve lisansüstü eğitimlerinde araştırma etiği konusunun işlenmiş olması, araştırma etiğine ilişkin bilimsel etkinliklere katılmaları ve çalışma yılları gibi faktörlerin hiçbirisi araştırma etiği bilgisini etkilememiştir. Bu değişkenlerin araştırma görevlilerinin araştırma etiği konusundaki bilgi birikimini arttıracakı düşünülürken bir değişim yaratmaması verilen eğitimin sorgulanması gerektiğini düşündürebilir.

5.9. “Bilim bütün değerlerin en üstündeki değer değildir. Her şey bilimin emrinde olamaz” sözünün ne anlama geldiğine ilişkin yanıtlar (Bkz. Tablo 4.8);

Bu araştırmaya katılan araştırma görevlilerinden Papa XII: Pius’un “... Bilim bütün değerlerin en üstündeki değer değildir. Her şey bilimin emrinde olamaz” (11) sözünden ne anladıklarını açıklamaları istenmiştir.

Papa XII. Pius’un sözünü yorumlayan katılımcıların çoğunluğu etik ilkeler (% 43.6) ve insan haklarını (% 35.2) kullanmak gerektiğini gündeme getirirken çok az sayıda (% 4.4) katılımcı “bilim bir amaç değil insanlığın hizmetinde kullanılan bir araçtır.” yanıtını vererek, asıl ve öncelikli olanın insanın değeri olduğunu ifade etmeye çalışmışlardır. Burada “insanın değeri” diye, tür olarak insanın varlıktaki özel yeri kastedilmektedir. Çünkü, insan değer üretme potansiyeline sahip tek canlıdır ve bu potansiyeli nedeniyle çok değerlidir. Dünyaya gelen her kişinin yaşama, beslenme, eğitime hakkı, dokunulmazlığı; yani kısaca çeşitli uluslararası bildirimlerde ve anayasalarda birçoğu “insan hakları” adı altında toplanan ama her gün binlerce defa çiğnenen hakları, temellerini insanın değerinde bulurlar (42).

Katılımcıların % 9.8’i “bilim her şeyi açıklayamaz, din ve kültür bilimden önemlidir” derken, % 6.9’u “bilimsel araştırmalarda insan hakları ve değerleri korunmayabilir, bilim en önemli değerdir” demiştir. Bilimin her şeyi

açıklayamayacağı bir gerçektir. Ancak, bir bilim adamı adayı olan araştırma görevlilerinin, bilimin açıklayamayacağı şeylerin din ve kültürle açıklanabileceğini düşünmesi düşündürücüdür. Çünkü, din ve kültür bilgisel kaynaklı olmayan, kişi üstü değerlerdir ve olguları irdelememizi sağlayamazlar. Bunlar hazır değer yargılarıdır ve ezbere değerlendirme yapmamıza, çoğu zaman eylemin değerini göremememize neden olurlar. ‘Etik kodlar’ ve ‘insan hakları’ ilkeleri de normdurlar. Ancak bunlar evrensel kaynaklı normlar olduğu için, eylemi doğru değerlendirme olanağımızın olamayacağı noktada, kullanmamız gereken ilkelerdir (58).

Aynı şekilde bilimsel araştırmalarda insan hakları ve değerlerinin korunmayabileceğini ve bilimin en önemli değer olduğunu işaret eden grup da yanılığın içindedir. Bilimsel araştırmayı amaç edinerek, insanın bu amaca ulaşmak için kullanılan araç konumuna getirilmesi kabul edilemez.

Nitekim araştırma etiğine ilişkin bilgi sorularını bilenlerin oranı yüksek olmakla birlikte iyi bilenlerin oranı % 9.3’dür. Bu oranın düşük oluşu bilim bir amaç değil, insanlığın hizmetinde kullanılan bir araçtır yanıtını veren grubun oranının düşüklüğü (% 4.4) ile örtüşmektedir. Araştırma görevlilerinin büyük bir kısmı evrensel normların kullanılması gerektiğini öngörmüşlerdir ancak, bunun özünün insan değerine dayandığını ifade edememişlerdir.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

1. Araştırma görevlilerinin en kalabalık grubu (% 24.1) HÜHYO'unda bulunmakta olup ikinci sırada EÜHYO (% 20.9) yer almakta, yaş ortalaması 29.29 ± 3.48 'dir. Araştırma görevlilerinin çoğunluğu (% 87.4) hemşirelik yüksekokulu mezunu, yarıya yakını (% 48.2) ise 1995-1999 mezunu olup, çoğunluğu (% 64.9) doktora öğrencisi, yarısı (% 49.2) 4-6 yıldır çalışmakta, çoğunluğu (% 40.8) 2547-35 kadrosunda görevlendirilmiş olup bunu 2547-50d kadrosunda görevlendirilenler izlemektedir (% 34).

2. Araştırma görevlilerinin yarısından fazlası (% 59.7) lisans eğitiminde, çoğunluğu da (% 85.9) lisansüstü eğitimlerinde araştırma etiği konusunun işlendiğini belirtirken, üçte biri (% 34) araştırma etiği ile ilgili yayın takip ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırma görevlilerinin yarısı (% 49.7) araştırma etiği ile ilgili bilimsel etkinliklere ve çoğunluğu (% 78) araştırmalara denek olarak katıldıklarını belirtirken, çoğunluğu (% 71.2) araştırma makalesi yayımladığını belirtmiştir.

3. Araştırma görevlilerinin yarısından fazlası (% 55.5) yalnızca yurt içinde yayın yapmış olup yurt içi+yurt dışında yayın yapanlar azınlıktadır (% 15.7). Bu yayınlardan 7'si etikle ilgili olup 6'sı yurt içinde 1'i yurt dışında yayımlanmıştır.

4. Araştırma görevlileri araştırma etiğine ilişkin sorularda büyük çoğunluğu (% 86.2) başarılı olup başarılı olanların çoğunluğu (% 76.9) orta düzeyde, çok azı da (%9.3) yüksek düzeyde başarı göstermişlerdir. Ancak, buldukları lisansüstü eğitim aşaması, lisans ve lisansüstü eğitimlerinde araştırma etiği konusunun işlenmiş olması, araştırma etiğine ilişkin bilimsel etkinliklere katılma durumu gibi demografik değişkenlerin hiçbirisi araştırma görevlilerinin başarı durumunda istatistiksel fark yaratmamıştır.

5. Araştırma görevlileri “*Bilim Bütün Değerlerin En Üstündeki Değer Değildir. Her Şey Bilimin Emrinde Olamaz.*” Sözüünün anlamını çok azı (% 4.4) asıl-öncelikli olanın insan değeri olduğunu ifade ederken, çoğunluğu (% 78.8) hazır normları kullanmayı önermişlerdir.

6.2. Öneriler

1. Araştırma görevlilerinin lisans ve özellikle lisansüstü eğitimde araştırma etiği konusunda mutlaka eğitim almaları, bu konudaki bilimsel etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır. Ayrıca araştırma etiği konusundaki bilgilerinin güncel kalması için sürekli eğitim almaları sağlanmalı, araştırma etiğine yönelik çalışmalar yapmaya özendirilmelidir.

2. Araştırma görevlilerinin aydınlanmasını sağlayacak her fırsatın değerlendirilmesi ve ezberden uzak doğru değerlendirme yetisinin kazandırılması ile araştırma etiği konusundaki bilgi ve görüşlerinin geliştirilmesi önerilir.

KAYNAKLAR

1. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları., Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları, Tübitak Matbaası, Ankara, 2002.
2. Özaydın,Z., İnsan Üzerinde Etiğe Aykırı Deneyler ve Etik Kodlar, “Medikal Etik”, Tavashlı Matbaacılık, İstanbul, s.4-12, 1999.
3. Maio, G., İncitilebilir şahıslar üzerinde araştırma yürütülmesi hakkında tarihi ve felsefi düşünceler, “Tıbbın Gündelik Yaşamında Etik” (A.Namal, Çev.), Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, s. 55-69, 2000.
4. Burns, N., Grove, S., The Practice of Nursing Contact: Critique and Ethics and Utilisation, WB Saunders Company, Philadelphia, 1982.
5. Dünya Tıp Birliği Helsinki Deklerasyonu.<http://www.etikkurul.hacettepe.edu.tr/kaek/hb2004.htm> [07/06/2006]
6. Hacettepe Üniversitesi Araştırma ve Yatın Etiği. <http://www.hacettepe.edu.tr/duyuru/rekduy/aetik.shtml> [27/04/2006]
7. Berg, K., Tranoy, KE., Research Ethics, Alan R. Liss, New York, 1983.
8. Aydın,E., Araştırma Etiği, “Tıp Etiğine Giriş”, Pegem A Yayınevi Tic.Ltd.Şti, Ankara, s.155-167, 2001.
9. Güç, MO. Klinik Araştırmaların Etik Boyutu. <http://www.tubitak.gov.tr> [04/02/2004]
10. Ulusoy, MF., Uçar, H., An ethical insight into nursing research in Turkey, *Nursing Ethics*, 7(4), 287-297, 2000.
11. Beecher, HK., Ethics and clinical research, The New England Journal of Medicine, 274(24), 1354-1360, 1966.
12. Mello, MM., Brennan, TA. Due process in investigation of research misconduct. The New England Journal of Medicine, 349(13), 1280-1286. 2003
13. Research Involving Persons with Questionable Decisionmaking Capacity: A Draft Report of the Human Subjects Subcommittee National Bioethics Advisory

Commission.<http://www.georgetown.edu/research/nrcbl/nbac/briefings/jan98/paper.pdf> [02/05/2006].

14. The importance of stereochemistry in drug design. http://www.biologie.uni-erlangen.de/mibi/lectures/vorlesungen/MolSci/050509_Loeber_DrugDiscII.pdf [02/05/2006].
15. Ulusoy, MF.,Uçar, H., Araştırma Etiği, 72 Tasarım Ltd.Şti, Ankara, 2002.
16. Spatar, HM., Frenji Kobayları Hep Siyahtı. Cumhuriyet Bilim Teknik, 817,10-11, 2001.
17. Aita, M., Richer, M-C., Essentials of research ethics for healthcare professionals, Nursing and Health Sciences, 7, 119-125, 2005.
18. Bertram, E., Bertram, B., There is nothing automatic about right, American Journal of Nursing, May, 867-872, 1997.
19. Oğuz,NY., Etik Kurullar, “Etik Bunun Neresinde”, Funda Matbaacılık San ve Ltd Şti, Ankara, s.169-173, 1997.
20. Akşit, B., Medikal Araştırmalarda Bazı Etik Sorunlar, “Etik Bunun Neresinde”, Funda Matbaacılık San ve Ltd Şti, Ankara, s.175-187, 1997.
21. Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi. (1960). T.C. Resmi Gazete,4/12678,13 Ocak 1960.
22. Hekimlik ve Meslek Etiği Kuralları.(1999). Türk Tabipler Birliği Yayını, Ocak 2002.
23. İlaç Araştırmaları Hakkında Yönetmelik.(1993).T.C. Resmi Gazete, 21480, 29 Ocak 1993.
24. Hasta Hakları Yönetmeliği.(1998). T.C. Resmi Gazete, 23420, 01 Ağustos 1998.
25. İyi Klinik Uygulamalar Klavuzu.(1995).T.C. Sağlık Bakanlığı 51748 sayılı genelge eki,29 Aralık 1995.
26. Arda, B., Tıp Araştırmaları açısından bir değerlendirme: Araştırma etiği, Sendrom, 45-48, 1992.
27. Bayet, A., Bilim Ahlakı (V. Günyol, Çev.), Şefik Matbaası, İstanbul, 2000.
28. McMahon, A., O’Carroll, D., Research Ethics, Nursing Standard, 14 (23), 31, 2000.

29. Ruacan, Ş. Bilimsel Araştırma ve Yayınlarında Etik İlkeler. <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/uvvt/tip/sempozyum/sruacan2.pdf> [04/02/2005].
30. Sutton, LB., Erlen, JA., Glad, JM., Siminoff, LA., Recruiting vulnerable populations for research: revisiting the ethical issues, *Journal of Professional Nursing*, 19(2), 106-112, 2003.
31. Catlin,A., Commentary on waiting in Araf- informed consent:issues and regulations, *Pediatric Nursing*, 24(6), 573-577, 1998.
32. Demirhan Erdemir,A., *Tıp Terimleri Sözlüğü*, Sendrom III, 2(11), 3-24, 2004.
33. Fombad, CM., Protecting children's rights in social science research in Botswana: Some ethical and legal dilemmas, *International Journal of Law, Policy and the Family*, 19(1), 102-120, 2005.
34. McKane, M., Tolson, D., Research,ethics and the data protection legislation, *Nursing Standard*, 14(20), 36-41, 2000.
35. Steinke, EE., Research ethics, informed consent, and participant recruitment, *Clinical Nurse Specialist*, 18(2), 88-95, 2004.
36. Arraf, K., Cox, G., Oberle, K., Using the canadian code of ethics for registered nurses to explore ethics in palliative care research, *Nursing Ethics*, 11(6), 600-608, 2004.
37. Ayhan, HÖ., Türkiye nüfus araştırmalarında veri toplama ve yayın aşamalarındaki yasal ve etik sorunlar, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Nüfusbilim Konferansı Bildirisi(Yayımlanmamış), Ankara, 1997.
38. Başağaçgöl, R.T., Sağlık Bilimlerinde Araştırma Etiği, "Bilim Etiği ve Bilim Tarihi", Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 162-172, 2004.
39. Taşdemir Kadioğlu, F.G., Araştırma etiği konusunda dış hekimlerinin değer sistemleri: Bir tutum araştırması ile birlikte, Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 1996.
40. Szirony,TA., Price, JH., Wolfe, E., TellJohann, SK., Dake, JA., Perception of nursing faculty regarding ethical issues in nursing research *Journal of Nursing Education*, 43(6), 270-279, 2004.
41. Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals: Writing and Editing for Biomedical Publication. <http://www.icmje.org/index.html> [04/09/2006].

42. Kuçuradi İ., İnsan ve Değerleri, Meteksan Anonim Şirketi, Ankara, 1998.
43. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.
<http://bornova.ege.edu.tr/~nursing/> [26/05/2005].
44. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.
<http://www.hemsirelik.hacettepe.edu.tr/> [26/05/2005].
45. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu.
<http://www.istanbul.edu.tr/yuksekokullar/floren/> [26/05/2005].
46. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.
<http://www.atauni.edu.tr/myo/ak.html> [26/05/2005].
47. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.
http://www.cumhuriyet.edu.tr/akademik/yo_hemsirelik/index.php
[26/05/2005].
48. Marmara Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.
<http://hyo.marmara.edu.tr/giris.php> [26/05/2005].
49. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu.
<http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=6306> [26/05/2005].
50. Gazi Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu. <http://www.hyo.gazi.edu.tr/>
[26/05/2005].
51. Yükseköğretim Kanunu.(1981).T.C.Resmi Gazete,2547, 04 Kasım1981.
52. Ulusoy, MF., Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin Tarihçesi, Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2(1), 1-7, 1998.
53. 2005 ÖSYS Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları.
<http://www.osym.gov.tr/altyapi/dosyagoster.aspx> [20/05/2005].
54. Ülker, S., Buldukoğlu, K., Aksayan, S., Atalay, M., Kocaman, G.,Oktay,S., Pektekin, Ç., 2001. Türkiye’de Hemşirelik. Temel Mesleki Eğitim İle İlgili Sorunlar.
<http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/hemsirelik/hemsire.pdf> [07/02/2006].
55. Hundley, V., Milne, J., Leighton-Beck, L., Graham,W., Fitzmaurice, A., Raising research awareness among midwives and nurses: does it work?, Journal of Advanced Nursing, 31(1),78-88, 2000.

56. Leino-Kilpi, H., Guest editorial: We need more nursing ethics research, *Journal of Advanced Nursing*, 45(4), 345-346, 2004.
57. Jeffers, BR., Continuing education in research ethics for the clinical nurse, *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 33(6),265-269, 2002.
58. Kuçuradi İ., *Etik*, Meteksan Anonim Şirketi, Ankara, 1999.

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Muğla'da doğan Hatice Demir Küreci, ilk, orta, lise eğitimini Muğla'da tamamlamıştır. 1996 yılında Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'ndan lisans derecesi ile mezun olmuştur.

1997-1998 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi Çocuk Yoğun Bakım Servisinde, 1998-2003 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi Okul Öncesi Dahiliye Servisinde, 2003-2004 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi Çocuk Yoğun Bakım Servisinde hemşire olarak çalışmıştır. Halen Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi'nde süpervisor olarak görev yapmaktadır.

Hatice DEMİR KÜRECİ, 2003 yılı Güz semestirinde Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı'nda Yüksek lisans Programına başlamıştır.

EK 1
(GATA KOMUTANLIĞI ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 2
(EGE ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU ARAŞTIRMA İZİN
YAZISI)

EK 3
(HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU
ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 4
(İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ FLORENCE NIGHTINGALE HEMŞİRELİK
YÜKSEKOKULU ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 5
(ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU
ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 6
(CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU
ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 7
(MARMARA ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU
ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 8
(DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU
ARAŞTIRMA İZİN YAZISI)

EK 9
(GAZİ ÜNİVERSİTESİ HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULU ARAŞTIRMA
İZİN YAZISI)

EK 10
(SORU FORMU)

Kurum kodu:

Birey kodu:

Değerli Meslektaşlarım;

Bilimsel araştırmaların potansiyel bilgi üretme ve üretilmiş bilgiyi saflaştırma niteliklerine sahip olma yanında, araştırmanın her aşamasında etik kurallara uygun olması gerekmektedir. Ülkemizde hemşirelik alanındaki bilimsel araştırmalar genellikle hemşirelik yüksekokullarında yapılmaktadır. Size sunulan “soru formu” hemşirelik yüksekokullarında çalışan araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilgilerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu okullardaki genç araştırmacıların araştırma etiğine ilişkin bilgilerinin belirlenmesi gelecekte hemşirelik alanında yapılacak araştırmalara etik bağlamda katkıda bulunacaktır.

Soru formunda yer olan sorular sizi bireysel olarak değerlendirmeye yönelik bir sınav niteliğinde olmadığından isminizi yazmayınız. Bireysel bilgileriniz tarafımdan saklanacaktır. Bu çalışma tamamlandıktan sonra yüksekokullarınızın müdürlüklerine birer adet tez gönderilecektir.

Bu çalışmaya hepinizin gönüllü olarak katılmasını bekler, değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Hatice DEMİR

Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik
Yüksekokulu

Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

ve

Hacettepe Üniversitesi
İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi
Hemşire Müdürlüğü Süpervizörü

Not: Dosyaya yerleştirilen bu soru formunun ikinci bölümündeki 19 sorunun doğru yanıtları form üzerinde işaretlenmiştir.

Ankete

Başlama Saati:

Bitiş Saati:

HEMŞİRELİK YÜKSEKOKULLARINDA ÇALIŞAN ARAŞTIRMA GÖREVLİLERİNİN ARAŞTIRMA ETİŐİNE İLİŞKİN BİLGİLERİ

Bölüm 1: Bireylerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin sorular

1- Kaç yaşındasınız?

2- Mezun olduğunuz yüksekokulu belirtiniz?

() Hemşirelik yüksekokulu

() Sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü

3- Hemşirelik/ sağlık yüksekokulundan kaç yılında mezun oldunuz?

4- Kaç yıldır araőtirma görevlisi kadrosunda çalışmaktasınız?

5- Aşağıdaki kadrolardan hangisinde bulunuyorsunuz?

a) 50 d

b) 35

c) 33

6- Lisansüstü eğitim sürecinin hangi aşamasındasınız?

- a) **Yükseklisans öğrencisi ders aşamasında**
- b) **Yükseklisans öğrencisi tez aşamasında**
- c) **Doktora ders aşamasında**
- d) **Doktora tez aşamasında**
- e) **Doktorayı bitirmiş**
- f) **Diğer (açıklayınız)**

7- Halen tez dışında yürütmekte olduğunuz araştırma / lar var mı?

- a) **Hiç yok**
- b) **Bir adet**
- c) **Birden fazla (ADEDİNİ YAZINIZ)**

8- Yayımlanmış kaç araştırmanız var?

- a) **Hiç yok (SORU 10'a GEÇİNİZ)**
- b) **Yurt içinde : adet**
- c) **Yurt dışında :.....adet**

9- Yayımlanmış araştırmalarınızdan konusu etikle ilgili olan var mı?

- a) Hiç yok
- b) Yurt içinde : adet
- c) Yurt dışında :.....adet

10- Denek olarak araştırma/lara katıldınız mı?

- () Evet
- () Hayır (SORU 12'e GEÇİNİZ)

11- Denek olarak katıldığınız araştırma türü ve sayısını belirtiniz?

- a) Soru formu ile yapılan araştırmalardadefa denek oldum
- b) Gözlem yöntemiyle yapılan araştırmalardadefa denek oldum
- c) Deneysel araştırmalarda defa denek oldum
- d) Niteliksel araştırmalarda defa denek oldum
- e) Diğer (AÇIKLAYINIZ)

12- Lisans eğitiminiz sırasında aldığınız dersler içinde "araştırma etiği" konusu işlendi mi?

- a) Evet

b) Hayır

13- Lisansüstü eğitiminiz sırasında aldığınız dersler içinde “ araştırma etiği” konusu işlendi mi?

a) Evet

b) Hayır

14- Araştırma etiği konusunun yer aldığı kongre, sempozyum vb. etkinliklere katıldınız mı?

a) Evet

b) Hayır (SORU16’ya GEÇİNİZ)

15- Kongre, sempozyum vb. etkinliklerde “araştırma etiği” ile ilgili faaliyetlerden hangilerini bizzat gerçekleştirdiniz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Faaliyet sayısı

a) Sözel bildiri

b) Poster bildiri

c) Panelist

d) Konferans sunumu

e) Yalnızca Dinleyici

16-Arastırma etiği ile ilgili kitap ve makale gibi yayınları takip ediyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen

Bölüm 2: Araştırma etiğine ilişkin bilgi soruları ve bilimin ve diğer değerlerin değerine ilişkin görüş sorusu

1- Denekleri insan olan araştırmalara yol göstermek için hazırlanan bütün belgelere bu güne kadar temel oluşturan belge hangisidir?

- a) Dünya Tıp Birliği Helsinki Deklarasyonu
- b) Nürnberg Kodu *
- c) Hipokrat Andı
- d) İmhotep Andı

2- İnsan kanser dokusundan elde edilmiş canlı kanser hücrelerini içeren bir süspansiyonu hastalara vererek, hastaların canlı kanser hücrelerini reddetme durumlarını saptamayı amaçlayan tarihe geçmiş etik dışı çalışmanın adı nedir?

- a) Nazi Tıbbi Deneyleri
- b) Tuskegee Frengi Çalışması
- c) Yahudi Kronik Hastahkları Hastanesi *
- d) Willobrook Çalışması

3- Aşağıdakilerden hangisi Nürnberg Kodu'nun içinde yer almaz?

- a) Deneğin gönüllü onayı
- b) Deneğin istediğinde katılımdan vazgeçmesi
- c) Çalışmanın tedavi edici nitelikte olduğu ya da olmadığıın belirtilmesi*
- d) Çalışmanın yararı ve zararı arasındaki dengenin sağlanması

4- Araştırmacının, insan denekler üzerindeki araştırmalara ilişkin düzenlemelerden hangisini bilmesi zorunlu değildir?

- a) Ülkesindeki yasal düzenlemeler
- b) Belli başlı ülkelerdeki yasal düzenlemeler *
- c) Uluslar arası gerekleri içeren düzenlemeler
- d) Ülkesindeki etik düzenlemeler

5- Aşağıdakilerden hangisi araştırma konusunun seçimine hizmet etmez?

- a) Araştırmanın bilime ne kadar katkı sağladığı
- b) Araştırmanın toplumsal gereksinimlere ne ölçüde hizmet ettiği
- c) Araştırmanın ülkenin öncelikli sorunlarına ne kadar hizmet ettiği
- d) Araştırmanın araştırmacıya ne kadar katkı sağladığı *

6- Araştırmacıların özgeçmişini inceleyerek, bir çalışmayı yürütebilecek bilgi birikimleri ve deneyimleri olup olmadığı konusunda hangi kurul karar verir?

- a) Bilimsel kurul / araştırma kurulu *
- b) Etik kurul
- c) Araştırmanın yapılacağı kurumun yönetim kurulu
- d) Finansman sağlayan firmanın yönetim kurulu

7- Karar verme yeteneği zayıf olan yetişkin bireylerin araştırmaya denek olarak katılma kararını kimler vermelidir?

- a) Araştırmacı ile birlikte vasileri vermeli

- b) Denek ile birlikte vasileri vermeli *
- c) Araştırmacı ile birlikte denek vermeli
- d) Araştırmacı, vasi ve denek birlikte vermeli

8- Yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırma için “bilgilendirilmiş onam” alınma aşamasında denek olan hastaya yapılan açıklamalardan hangisi yanıltıcıdır?

- a) Bunun kendisi için bir tedavi seğeneği olduğu *
- b) Araştırmacıya istediği zaman ulaşabileceği
- c) Kendisine nasıl bir işlem uygulanacağı
- d) Araştırmaya katılım süresinin ne kadar olduğu

9- Onam formu kimler tarafından imzalanmalıdır?

- a) Araştırmacı ve denek
- b) Araştırmacı ve tanık
- c) Araştırmacı, denek ve tanık*
- d) Denek ve tanık

10- Hangi durumda denekten yazılı onam alınmayabilir?

- a) Tedavi edici olmayan deneysel araştırmalarda
- b) Soru formu ile yapılan araştırmalarda *
- c) Tedavi edici deneysel araştırmalarda

d) Tamı koyucu deneysel araştırmalarda

11- Denek olarak kullanılmaları söz konusu olduğunda diğerlerine göre özel olarak gözetilmesine en az gereksinim duyulan grup aşağıdakilerden hangisidir?

a) Ekonomik sıkıntısı olanlar

b) Gebeler

c) Mahkumlar

d) Kadınlar *

12- Sosyal bilimlerde soru formuyla yapılan araştırmalarda hangi durum katılımın gönüllülüğünü etkilemez?

a) Araştırmacının deneklerin yöneticisi konumunda olması

b) Deneğin yanıtlamak istemediği bazı sorular için yanıt alınmaya çalışılması

c) Araştırmacının deneği katılım için bilgilendirmesi *

d) Araştırmacının deneklerin öğretmeni konumunda olması

13 - Veri toplama aşamasında gizli teyp kaydı yapılması, tek yönlü ayna tekniği ve gizli kamera kullanılması durumunda aşağıdaki ilkelerden hangisinin öncelikle zedelenmesi söz konusudur?

a) Yararlılık ilkesi

- b) Zarar vermeme ilkesi
- c) Özerkliğe saygı ilkesi *
- d) Adalet ilkesi

14- Tezlerde deneklerin adı ve soyadının baş harfi, protokol numarası, tanısı, ameliyat ve cinsiyeti gibi bilgilerin ek bir liste şeklinde verilmesi ile ortaya çıkabilecek istenmeyen durum hangisidir?

- a) Okuyucunun deneklere kolaylıkla ulaşmasını sağlaması *
- b) Okuyucunun benzer bir araştırmayı planlamasına katkıda bulunması
- c) Okuyucunun araştırmaya güveninin artırması
- d) Okuyucunun araştırmacının titizlikle çalıştığını anlaması

15- Araştırmacı, çalışmanın denek üzerinde olumsuz etkiler yarattığını fark ettiğinde ne yapmalıdır?

- a) Araştırmanın gelecekte bir çok hastaya yararı dokunacaksa denek üzerinde çalışmaya devam eder
- b) Deneğin isteği doğrultusunda araştırmaya devam edip etmeyeceğini belirler
- c) Araştırmacı, deneği hemen araştırmadan çıkarır *

- d) Deneğin araştırmaya devamı konusunda araştırmacı ve denek birlikte karar verir

16- Deneğin yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırmaya katılması durumunda hangi koşulun yerine getirilmesi zorunlu değildir?

- a) Çalışmanın deneğe zarar vermemesi
- b) Deneğin araştırmanın amacının bilmesi
- c) Deneğin katılıma gönüllü olması
- d) Çalışmanın deneğe fayda sağlaması *

17- Aşağıdakilerden hangisi bilimsel hile değildir?

- a) Disiplinsiz araştırma *
- b) Bilimsel saptırma
- c) Sahte bilgi üretme
- d) Bilimsel aşırma

18- Bilimsel araştırmaların yayımlanmasıyla ilgili olan cümlelerden hangisi yanlıştır?

- a) Yayımlanmayan araştırmalar bir süre sonra işe yaramaz olur
- b) Bilim adamları, ürettikleri bilgiyi bilim dünyasıyla paylaşmakla görevlidirler

- c) Araştırmacı bağımsız olarak yürüttüğü araştırmayı yayımlamama hakkına sahiptir *
- d) Araştırma sonuçlarının bilim dünyasının eleştirilerine sunulması gerekir

19- Bir araştırmanın yayımlanması sırasında yazarlar listesinde gösterilmeye uygun olan kişi hangisidir?

- a) Araştırma makalesinin son biçimini eleştirerek onay veren kişi *
- b) Araştırma makalesini yabancı dile çeviren kişi
- c) Araştırmaya maddi destek sağlayan kişi
- d) Kliniğinde araştırmanın yapılmasına izin veren kişi

20- “Bilim bütün değerlerin en üstündeki değer değildir. Her şey bilimin emrinde olamaz.” sözü ne anlama gelmektedir, açıklayınız?

EK TABLO 11
(Araştırma görevlilerinin araştırma etiği ile ilgili bilimsel etkinliklere katılma durumu ve gösterdikleri etkinlik türü)

Ek Tablo 11. Araştırma görevlilerinin araştırma etiği ile ilgili bilimsel etkinliklere katılma durumu ve gösterdikleri etkinlik türü

	N=191	
Etkinliklere	Sayı	%
Katıldı	95	49.7
Katılmadı	96	50.3
Yalnızca Dinleyici	(n=86)	
1 kez	82	95.3
2 kez	2	2.3
3 kez	2	2.3
Sözel Bildiri Sunma	(n=3)	
1 kez	2	66.7

3 kez	1	33.3
Poster Sunma		(n=3)
1 kez	2	66.7
6 kez	1	33.3
Panelist Olma		(n=4)
1 kez	2	50.0
2 kez	1	25.0
3 kez	1	25.0
Konferans Sunma		(n=2)
2 kez	1	50.0
7 kez	1	50.0

EK TABLO 12
(Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumu ve katıldıkları araştırma türü)

Ek Tablo 12. Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumu ve katıldıkları araştırma türü

N=191		
Araştırmalara	Sayı	%
Katılan	149	78.0
Katılmayan	42	22.0
Soru Formuyla Yapılan Araştırmalara Katılma Sayısı (n=123)		
1-3 kez	62	50.4
4-6 kez	38	30.9

7 +	23	18.7
Gözlem Yöntemiyle Yapılan Araştırmalara Katılma Sayısı (n=2)		
1 kez	1	50.0
3 kez	1	50.0
Niteliksel Araştırmalara Katılma (n=5)		
1 kez	2	40.0
2 kez	3	60.0
Deneysel Araştırmalara Katılma (n=22)		
1 kez	21	95.5
2 kez	1	4.5

EK TABLO 13

(Araştırma görevlilerinin araştırma makalesi yayımlama durumu)

Ek Tablo 13. Araştırma görevlilerinin araştırma makalesi yayımlama Durumu

	(n=135)	
Yurt İçi Araştırma Sayısı	Sayı	%
1 Araştırma	35	18.3
2 Araştırma	27	14.1
3 Araştırma	25	13.1
4 Araştırma	10	5.2
5 Araştırma	8	4.2
6 Araştırma	8	4.2
7 Araştırma	2	1.0

8 Araştırma	4	2.1
9 Araştırma	4	2.1
10 Araştırma	6	3.1
11 Araştırma	3	1.6
12 Araştırma	2	1.0
15 Araştırma	1	0.5
(n=30)		
Yurt Dışı Araştırma Sayısı		
1 Araştırma	23	12.0
2 Araştırma	4	2.1
3 Araştırma	1	0.5
4 Araştırma	2	1.0

EK TABLO 14

(Araştırma görevlilerinin –boş bırakılan cevap grubunun da ayrı olarak hesaplandığı- araştırma etiğine ilişkin soruları bilme ve başarı durumlarının dağılımı)

Ek Tablo 14. Araştırma görevlilerinin-boş bırakılan cevap grubunun da ayrı olarak hesaplandığı- araştırma etiğine ilişkin soruları bilme ve başarı durumlarının dağılımı

Soru no	SORU İÇERİKLERİ	Araştırma Etiğine İlişkin Soruları Bilme Durumu	Araştırma Etiğine İlişkin Alınan Puanlar				Toplam	
			Başarılı 10-19 puan		Başarısız 1-9 puan			
			n	%	n	%	n	%
1	Denekleri insan olan araştırmalara yol göstermek için hazırlanan bütün belgelere temel oluşturan belgenin “Nürnberg kodu” olduğunu	<i>Bilen</i>	91	55.2	10	38.5	101	52.9
		<i>Bilmeyen</i>	71	43.0	12	46.2	83	43.5
		<i>Cevapsız</i>	3	1.8	4	15.4	7	3.7
2	İnsan kanser dokusundan elde edilmiş canlı kanser hücrelerini içeren bir süspansiyonun hastalara verildiği etik dışı çalışmanın “Yahudi Kronik Hastalık Hastanesi” çalışması olduğunu	<i>Bilen</i>	17	10.3	1	3.8	18	9.4
		<i>Bilmeyen</i>	123	74.5	20	76.9	143	74.9
		<i>Cevapsız</i>	25	15.2	5	19.2	30	15.7
3	Nürnberg Kodunda“ çalışmanın tedavi edici nitelikte olduğu yada olmadığı” konusunun yer almadığını	<i>Bilen</i>	68	41.2	6	23.1	74	38.7
		<i>Bilmeyen</i>	82	49.2	14	53.8	96	50.3
		<i>Cevapsız</i>	15	9.1	6	23.1	21	11.0
4	İnsan denekler üzerindeki araştırmalara ilişkin düzenlemelerden araştırmacı tarafından bilinmesi zorunlu olmayanın “belli başlı ülkelerdeki yasal düzenlemeler” olduğunu	<i>Bilen</i>	148	89.7	18	69.2	166	86.9
		<i>Bilmeyen</i>	17	10.3	7	26.9	24	12.6
		<i>Cevapsız</i>	0	0.0	1	3.8	1	0.5
5	Araştırmanın “araştırmacıya sağladığı katkının” araştırma konusunun seçimine hizmet etmediğini	<i>Bilen</i>	152	92.1	17	65.4	169	88.5
		<i>Bilmeyen</i>	12	7.3	6	23.1	18	9.4
		<i>Cevapsız</i>	1	0.6	3	11.5	4	2.1
6	Araştırmacıların özgeçmişini inceleyerek, bir çalışmayı yürütebilecek bilgi birikimleri ve deneyimleri olup olmadığı konusunda karar veren kurulun “Bilimsel kurul/ araştırma kurulu” olduğunu	<i>Bilen</i>	118	71.5	5	19.2	123	64.4
		<i>Bilmeyen</i>	46	27.9	20	76.9	66	34.6
		<i>Cevapsız</i>	1	0.6	1	3.8	2	1.0

Ek Tablo 14'ün devamı

Soru no	SORU İÇERİKLERİ	Araştırma Etiğine İlişkin Soruları Bilme Durumu	Araştırma Etiğine İlişkin Alınan Puanlar				Toplam	
			Başarılı 10-19 puan		Başarısız 1-9 puan			
			n	%	n	%	n	%
7	Karar verme yeteneği zayıf olan yetişkin bireyler adına araştırmaya denek olarak katılma kararını “denek ile birlikte vasilerininin vermesi” gerektiğini	<i>Bilen</i>	67	40.6	4	15.4	71	37.2
		<i>Bilmeyen</i>	98	59.4	20	76.9	118	61.8
		<i>Cevapsız</i>	0	0.0	2	7.7	2	1.0
8	Yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırma için bilgilendirilmiş onam alınırken deneye “bunun kendisi için bir tedavi seçeneği olduğunu” söylemenin yanıltıcı olduğunu	<i>Bilen</i>	155	93.9	13	50.0	168	88.0
		<i>Bilmeyen</i>	9	5.5	12	46.2	21	11.0
		<i>Cevapsız</i>	1	0.6	1	3.8	2	1.0
9	Onam formunun araştırmacı, denek ve tanık tarafından imzalanması gerektiğini	<i>Bilen</i>	77	46.7	11	42.3	88	46.1
		<i>Bilmeyen</i>	88	53.3	14	53.8	102	53.4
		<i>Cevapsız</i>	0	0.0	1	3.8	1	0.5
10	“Soru formuyla yapılan araştırmalarda” denekten yazılı onam alınmayabileceğini	<i>Bilen</i>	143	86.7	16	61.5	159	83.2
		<i>Bilmeyen</i>	19	11.5	9	34.6	28	14.7
		<i>Cevapsız</i>	3	1.8	1	3.8	4	2.1
11	Denek olarak kullanılmaları söz konusu olduğunda diğerlerine göre özel olarak gözetilmesine en az gereksinim duyulan grubun “kadınlar” olduğunu	<i>Bilen</i>	67	40.6	5	19.2	72	37.7
		<i>Bilmeyen</i>	91	55.2	19	73.1	110	57.6
		<i>Cevapsız</i>	7	4.2	2	7.7	9	4.7
12	Sosyal bilimlerde soru formuyla yapılan araştırmalarda “araştırmacının deneye katılım için bilgilendirmesinin” katılımın gönüllülüğünü etkilemediğini	<i>Bilen</i>	116	70.3	10	38.5	126	66.0
		<i>Bilmeyen</i>	46	27.9	14	53.8	60	31.4
		<i>Cevapsız</i>	3	1.8	2	7.7	5	2.6
13	Veri toplama aşamasında gizli teyp kaydı yapılması, tek yönlü ayna tekniği ve gizli kamera kullanılması durumunda öncelikle zedelene ilkenin “özerkliğe saygı ilkesi” olduğunu	<i>Bilen</i>	157	95.2	20	76.9	177	92.7
		<i>Bilmeyen</i>	7	4.2	6	23.1	13	6.8
		<i>Cevapsız</i>	1	0.6	0	0.0	1	0.5

Ek Tablo 14'ün devamı

Soru no	SORU İÇERİKLERİ	Araştırma Etiğine İlişkin Soruları Bilme Durumu	Araştırma Etiğine İlişkin Alınan Puanlar				Toplam	
			Başarılı 10-19 puan		Başarısız 1-9 puan			
			n	%	n	%	n	%
14	Tezlerde deneklerin adı ve soyadının baş harfi, protokol numarası, tanısı, ameliyat ve cinsiyeti gibi bilgilerin ek bir liste şeklinde verilmesinin “okuyucunun deneklere kolaylıkla ulaşmasını sağladığı” için sakıncalı olduğunu	<i>Bilen</i>	137	83.0	14	53.8	151	79.1
		<i>Bilmeyen</i>	27	16.4	11	42.3	38	19.9
		<i>Cevapsız</i>	1	0.6	1	3.8	2	1.0
15	Çalışmanın denek üzerinde olumsuz etkiler yarattığını fark eden araştırmacının “deneği hemen araştırmadan çıkarması” gerektiğini	<i>Bilen</i>	62	37.6	6	23.1	68	35.6
		<i>Bilmeyen</i>	103	62.4	20	76.9	123	64.4
		<i>Cevapsız</i>	0	0.0	0	0.0	0	0.0
16	Deneğin yalnızca bilimsel bilgiye katkısı olan bir araştırmaya katılması durumunda “çalışmanın deneğe fayda sağlamasının” zorunlu olmadığını	<i>Bilen</i>	139	84.2	12	46.2	151	79.1
		<i>Bilmeyen</i>	23	13.9	14	53.8	37	19.4
		<i>Cevapsız</i>	3	1.8	0	0.0	3	1.6
17	“Disiplinsiz araştırmann” bilimsel hile olmadığını	<i>Bilen</i>	149	90.3	16	61.5	165	86.4
		<i>Bilmeyen</i>	14	8.5	10	38.5	24	12.6
		<i>Cevapsız</i>	2	1.2	0	0.0	2	1.0
18	Bilimsel araştırmaların yayımlanmasıyla ilgili olarak “araştırmacı bağımsız olarak yürüttüğü araştırmayı yayımlamama hakkına sahiptir” ifadesinin yanlış olduğunu	<i>Bilen</i>	58	35.2	2	7.7	60	31.4
		<i>Bilmeyen</i>	106	64.2	23	88.5	129	67.5
		<i>Cevapsız</i>	1	0.6	1	3.8	2	1.0
19	Bir araştırmannın yayımlanması sırasında “araştırma makalesinin son biçimini eleştirerek onay veren kişinin” yazarlar listesinde gösterilmeye uygun olduğunu	<i>Bilen</i>	138	83.6	19	73.1	157	82.2
		<i>Bilmeyen</i>	25	15.2	6	23.1	31	16.2
		<i>Cevapsız</i>	2	1.2	1	3.8	3	1.6
Toplam			165	86.2	26	13.5	191	100.0

EK TABLO 15

(Araştırma görevlilerinin mezun oldukları okula göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 15. Araştırma görevlilerinin mezun oldukları okula göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Mezun Olunan Okul	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
Hemşirelik Yüksekoku lu	143	86.7	24	92.3	167	87.4
Sağlık Yüksekokulu	22	13.3	2	7.7	24	12.6
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
						$\chi^2=0.238$ p=0.625

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 16

(Araştırma görevlilerinin mezun oldukları yıla göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 16. Araştırma görevlilerinin mezun oldukları yıla göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Mezuniyet Yılı	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
1985-1994	35	21.2	5	19.2	40	20.9
1995-1999	79	47.9	13	50.0	92	48.2
2000-2003	51	30.9	8	30.8	59	30.9
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
						$\chi^2=0.063$ p=0.969

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 17

**(Araştırma görevlilerinin buldukları lisansüstü eğitim aşamasına göre
araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)**

Ek Tablo 17. Araştırma görevlilerinin buldukları lisansüstü eğitim aşamasına göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Lisansüstü Eğitim Aşaması	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
Yüksek lisans öğrencisi+ Yüksek lisanslı	46	27.9	8	30.8	54	28.3
Doktora öğrencisi + Doktoralı	119	72.1	18	69.2	137	71.7
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
$\chi^2=0.005$ $p=0.944$						

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 18

(Araştırma görevlilerinin işgal ettikleri kadroya göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 18. Araştırma görevlilerinin işgal ettikleri kadroya göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Kadro	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)		n	%
	n	%	n	%		
50 d	54	32.7	11	42.3	65	34.0
35	71	43.0	7	26.9	78	40.8
33	40	24.2	8	30.8	48	25.1
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
$\chi^2=2.413$ $p=0.299$						

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 19

(Araştırma görevlilerinin lisans eğitiminde araştırma etiği konusunun işlenmesine göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 19. Araştırma görevlilerinin lisans eğitiminde araştırma etiği konusunun işlenmesine göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Lisans Eğitiminde	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
Araştırma Etiği Konusu	n	%	n	%	n	%
İşlendi	98	59.4	16	61.5	114	59.7
İşlenmedi	67	40.6	10	38.5	77	40.3
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
						$\chi^2=0.0001$ p=1.000

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 20

(Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitiminde araştırma etiği konusunun işlenmesine göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 20. Araştırma görevlilerinin lisansüstü eğitiminde araştırma etiği konusunun işlenmesine göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Lisansüstü Eğitiminde	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
Araştırma Etiği Konusu	n	%	n	%	n	%
İşlendi	144	87.3	20	76.9	164	85.9
İşlenmedi	21	12.7	6	23.1	27	14.1
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
$\chi^2=1.121$ $p=0.269$						

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 21

(Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilimsel etkinliklere katılma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 21. Araştırma görevlilerinin araştırma etiğine ilişkin bilimsel etkinliklere katılma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Araştırma etiğine ilişkin bilimsel etkinliklere	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
Katıldı	82	49.7	53	50.0	95	49.7
Katılmadı	83	50.3	13	50.0	96	50.3
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
$\chi^2=0.0001$ p=1.000						

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 22

(Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 22. Araştırma görevlilerinin araştırmalara katılma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Araştırmalara	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
Katıldı	127	77.0	22	84.6	149	78.0
Katılmadı	38	23.0	4	15.4	42	22.0
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
				$\chi^2=0.385$ p=0.535		

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 23

(Araştırma görevlilerinin yayımlanmış araştırma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı)

Ek Tablo 23:Araştırma görevlilerinin yayımlanmış araştırma durumuna göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Yayımlanmış Araştırma	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
Yurt içi	93	54.1	13	68.4	106	55.5
Yurt içi + yurt dışı	29	16.9	1	5.3	30	15.7
Yok	50	29.1	5	26.3	55	28.8
Toplam	172	100.0	19	100.0	191	100.0
						$\chi^2=2.145$ $p=0.342$

* ki- kare testi uygulanmıştır

EK TABLO 24

Araştırma görevlilerinin çalışma yılına göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Ek Tablo 24. Araştırma görevlilerinin çalışma yılına göre araştırma etiğine ilişkin başarı durumunun dağılımı

Çalışma Yılı	Başarı Durumu				Toplam	
	Başarılı (10-19 puan)		Başarısız (1-9 puan)			
	n	%	n	%	n	%
0-3	53	32.1	7	26.9	60	31.4
4-6	84	50.9	10	38.5	94	49.2
7 +	28	17.0	9	34.6	37	19.4
Toplam	165	100.0	26	100.0	191	100.0
						$\chi^2=4.511$ $p=0.105$

* ki- kare testi uygulanmıştır